

ZÁGOREC-CSUKA JUDIT
A ZRÍNYIEK NYOMÁBAN

tanulmánykötet

SZAKLEKTOROK
DR. GÖNCZ LÁSZLÓ
DR. BENCE LAJOS
NYELVI LEKTOR
DR. VARGA JÓZSEF

© ZÁGOREC-CSUKA JUDIT, 2003

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
Pilisvörösvár, 2003

TARTALOM

Csáktornyára vezető út

AJÁNLÁS

ELŐSZÓ

I. A ZRÍNYIEK ÉS ALSÓLENDVA

I.1. AZ ALSÓLENDVAI BÁNFFYAK ÉS A ZRÍNYIEK KÖZÖTT KIALAKULT KAPCSOLATOK

I.2. A HÍRES ALSÓLENDVAI DIADAL 1603-BAN

II. A ZRÍNYI-KULTUSZ A TÖRTÉNELMI ZALA VÁRMEGYÉBEN 1880-1920 KÖZÖTT

II. 1. TUDOMÁNYOS JELLEGŰ PUBLIKÁCIÓK

II. 2. A NÉPHAGYOMÁNNYAL KAPCSOLATOS KÖZLÉSEK

II. 3. A ZRÍNYI-KULTUSZ HIVATALOS ÉS SZERVEZETT JELEI

II. 4. SZÉPIRODALMI ALKOTÁSOK, AMELYEK A ZRÍNYI-KULTUSZT ERŐSÍTETTÉK A MAGYAR ÉS A HORVÁT SAJTÓBAN

BEFEJEZÉS

FELHASZNÁLT IRODALOM

BIBLIOGRÁFIAI JEGYZÉK

A KÉPEK LELŐHELYEI

Zágorec-Csuka Judit: Csáktornyára vezető út

Szomorú menet lehetett a kuršaneci erdőből
Csáktornyáig vezető haláltusás vergődésed,
míg véres fejed ott rázkódott a tartani igyekvő
Bethlen Miklós, ifjú erdélyi főúr ölében, a
nyomasztó csendet ritkán törte meg zaj, lassan
vonult a hintó a vakuló szürkületből a fekete
éjszakába.

Vakvégzet? Kiszámíthatatlan vagy könyörtelen fátum?
Ó, sorstragédia! Orgyilkosok és vadállatok fergetege!
Lesben állt a halál, nem volt értelme keresgélni,
a novemberi zúzmarás erdőben rád talált, párbajt vívott
veled, Szent Ilonka kolostora beleremegett, mégis három
sebet hagyott rajtad a magyar igazság. Reménységként
haltál meg abban a nagy vadon erdőben, kit kevés szem
látott.

Európa mégis gyászolt. Ördögi körben forgott veled
a politika, mégis megragadtál egy maroknyi időt,
sorsodra hagyva a szálakat itt a Mura partján,
elképzeléseidért ma sem harcolnak, a történelem
más vizekre evezett, széthullunk, mi magyarok a
végeken, az idő csap arcul, s a határsávok,
golyózápor helyett az idegeneknek hódoló
valóság.

*„S ha kérdeed kit kívánok s micsoda nemzetet
akarok oltalmára; azt mondom:
a magyart kívánom.”*

(Zrínyi Miklós: Az török áfium ellen való orvosság)

AJÁNLÁS

A Zrínyiek nyomában című tanulmánykötetemet dr. Kovács Sándor Iván egyetemi tanárnak, Zrínyi-kutatónak, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnökének ajánlom, aki lelkesített a Zrínyi-kutatásaimban és segítette a munkámat.

ELŐSZÓ

A *Zrínyiek nyomában* című tanulmányban - a teljesség igénye nélkül - mélységében és terjedelmében értékes irodalomtörténeti anyagot kívánok az olvasó elé tárni. A tanulmánykötetnek van egy rövidebb, bevezető része a *Zrínyiek és Lendva* címmel, amelyben a tárgyalt korszakban az alsólendvai Bánffy-családra utaló adatok szerepelnek a Zrínyiek és a Bánffyak kapcsolatára, külön hangsúlyozva a 16. század 30-as éveit, amikor a török erőteljes előrenyomulása idején a Zrínyiek családi, baráti és bajtársi kapcsolatban voltak az említett dinasztiával. A tanulmány második része, *A Zrínyi-kultusz a történelmi Zala vármegyében* címmel, négy fejezetre és több alfejezetre tagolódik. Minden fejezet egy-egy témát ölel fel, amely természetesen tovább is kutatható (gondolható) a Zrínyi-kultusz elemzésének a folyamatában. A Zrínyi-kultuszt leíró fejezetek témái: tudományos jellegű publikációk, néphagyománnyal kapcsolatos közlések, a Zrínyi-kultusz hivatalos és szervezett jelei és azok a szépirodalmi alkotásokra, amelyek a Zrínyi-kultuszt erősítették a magyar és a horvát sajtóban 1880 és 1920 között.

A bevezető rész jelentős részét a Magyar Irodalomtörténeti Társaság által szervezett Zrínyikonferenciára írtam, amelyet 2002-ben tartottak meg Lendván „Adriai tengernek Syrénája Groff Zrínyi Miklós” című Zrínyi-kötet megjelenésének 350. évfordulója alkalmából. Ez a téma is valamennyire kapcsolódik a Zrínyi-kultuszhoz, hiszen a két főnemesi dinasztia, a csáktornyai Zrínyiek és az alsólendvai Bánffyak szorosan kapcsolódtak egymáshoz. Egyrészt házasság révén vált szorosabbá a kapcsolatuk, valamint baráti és hazafiúi tiszteletből is támogatták egymást. A Zrínyiek lendvai kapcsolatairól a Bánffy-naplóban több alkalommal is olvashatunk.

A Zrínyi-kultusz a történelmi Zala vármegyében (1880-1920) volt a szakdolgozatom témája, amelyet 1991-ben írtam a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar-könyvtár szakos hallgatójaként dr. Kovács Sándor Iván egyetemi tanárnál, a Régi Magyar Irodalmi Tanszék vezetőjénél, neves Zrínyi-kutatónál.

Munkámban felhasználtam Horvát Ferenc *A Zala megyei hírlapok (1861-1973)* című bibliográfiáját is, amelynek segítségével kiválogattam a tanulmányomhoz szükséges folyóiratokat és hírlapokat a tárgyalt korszakra vonatkozóan. A forrásanyag zömét a budapesti Országos Széchényi Könyvtárban találtam meg. A kiválasztott folyóiratokban átnéztem a Zrínyiekről szóló anyagot, azonban hangsúlyozni szükséges, hogy a válogatás korántsem teljes. A tanulmányomhoz elkészítettem az átnézett folyóiratok és hírlapok bibliográfiáját is. Koller Györgyi zalaegerszegi muzeológus segítségét is igénybe vettem a témával kapcsolatosan.

A Zrínyi-kultusz az 1880-1920 közötti időszakban többnyire a magyar és a horvát viszonyokat tükrözi a Muraközben, azaz Csáktornyan és környékén. Ma már sajnos megállapíthatjuk, hogy száz év elteltével Csáktornyanak és környékének nincsen magyar kötődésű lakossága, magyar művelődéstörténeti értékekkel azonban kétségkívül bőségesen rendelkezik.

E tanulmánykötetben tehát azokat az eseményeket írtam le, amelyek a 19. és a 20. század fordulóján zajlottak le Csáktornyan és a Muraközben: a Zrínyi-asztaltársaság és a Zrínyi-önképzőkör rendezvényei, a Zrínyi-emlékoszlop létrehozásának a története, a Zrínyi-megemlékezések és -ünnepélyek Csáktornyan, valamint Zrínyi Károly Csáktornya monográfiájának a jelentősége.

Csáktornyan 1886-tól 1918-ig jelent meg a Muraköz-Medjimurje vegyes tartalmú, kétnyelvű, magyar-horvát nyelvű hetilap, amelynek írásai azt bizonyítják, hogy az említett időszakban Csáktornyan és a környező muraközi falvakban volt egy békés magyar-horvát együttélés az Osztrák-Magyar Monarchia határmezsgyéjén. Aligha véletlen, hogy a Zrínyi-kultusz is ebben az időszakban élte a virágkorát.

A muraközi magyarok és horvátok Zrínyi Miklóstra mint költőre és hadvezérre 350 év távlatából is felnéznek és példaképüknek tekintik. Az értelmiségiek, tanárok, publicisták, írók és költők, ünnepeiken, társalgásaik közepette, vagy tudományos cikkeikben szintén méltóan és tisztelettel emlékeztek és emlékeznek rá.

Végezetül szeretném hálámat kifejezni mindazoknak, akik szakmai véleményükkel, javaslatukkal munkám során segítségemre voltak. Mindenekelőtt dr. Kovács Sándor Iván egyetemi tanárnak, Koller Györgyinek, a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum munkatársának, dr. Varga József nyelvi lektornak és a kiadóm részéről Ruda Gábornak.

Lendva, 2003. június 26.

Zágorec-Csuka Judit

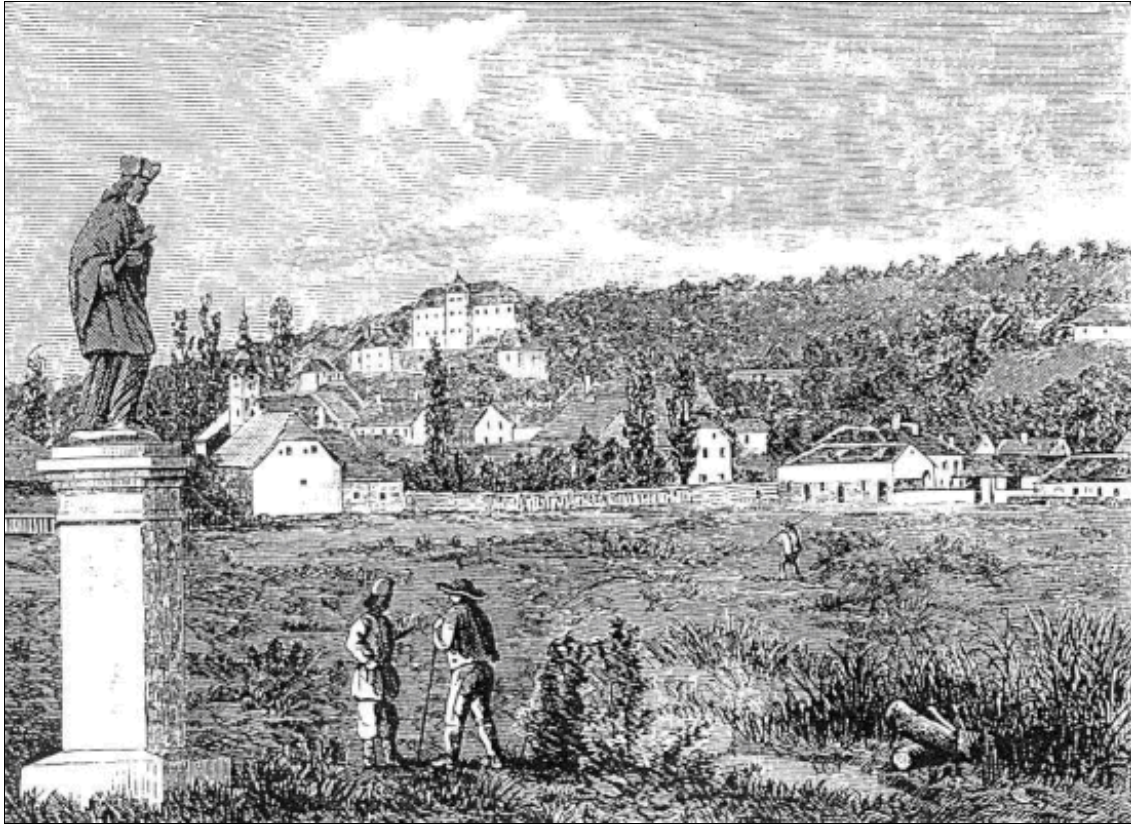
I. A ZRÍNYIEK ÉS ALSÓLENDVA

1. kép: Alsólendva vára (XVII. század) - rézkarc

„Az alsólendvai várnak ekkor Bánffy Kristóf volt az ura és parancsnoka is, a hajdúk útján július 9-én értesült, hogy 6000 főnyi portyázó török-tatárhad, Sinán Küprili aga és egy tatár chán vezetése alatt roppant dús zsákmánnyal terhelve, Vasmegyén keresztül Steier országból erre tart és Letenyén át, a nagykanizsai várba iparkodik s legkésőbb 11-én (1603) már ide érkezik és a törökök által annyiszor hiába ostromolt »Lindva várát« míg be nem veszi, tovább nem megy.”

(Balogh János. Nagykanizsa és vidékének hadtörténeti leírása. 1896.)

2. kép: Alsólendva, a Bánffyak vára a XX. század elején - ceruzarajz

I.1. AZ ALSÓLENDVAI BÁNFFYAK ÉS A ZRÍNYIEK KÖZÖTT KIALAKULT KAPCSOLATOK

A XVI. század második felében a jelentősebb főúri központok a nyugati végeken a magyar kultúra fontos, meghatározó centrumai voltak. A Nádasdyak, a Batthyányak, a Thurzó-család mellett az ország közvetlen peremvidékén is élénk mozgás volt megfigyelhető, különösképpen a Mura mentén. A mi vidékünkön a *Zrínyiek* és az alsólendvai *Bánffyak* udvarában volt pezsgő kulturális élet. A középkori magyar hatalmi hierarchia keretében rendkívül fontos szerepet betöltő Bánffyak kultúrapártoló és mecénási tevékenységéről a *családi naplójuk* bejegyzéseiből tudunk meg részletes információkat, megbízható adatokat. Egyébként a latinul írt Bánffy-naplót 1841-ben a Tudománytár is közölte. A naplóból a tekintélyes családnak a Zrínyiekhez kapcsolódó történelmi adatai némelyikét is megtudjuk.

A napló vezetését Bánffy István kezdte, majd azt fia, Miklós, őt követően pedig unokája, Kristóf folytatta. Mindegyik bejegyző feltüntette a nevét is, így tudjuk, hogy a család melyik tagja végezte az adott napra vonatkozó bejegyzést. A napló több értékes írást tartalmaz, amelyek némely esetben, a viszonylag gyér kutatás jelenlegi állása szerint elsődleges források a család életére és a korabeli eseményekre vonatkozólag. A naplóban szereplő legrégibb adatok az 1522-es évből valók, a legutolsó pedig az 1617-es esztendőből származik. Az értékes dokumentum fontos forrásanyagot őrzött meg az utókor számára. Ugyanis a családi eseményeken kívül elég sok történelmi, helytörténeti bejegyzést is tartalmaz. A Zrínyi-családdal kapcsolatosan is található a Bánffy-naplóban néhány bejegyzés. A napló eredeti példánya ma a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban található.

Példaként említhetjük azt a naplóbejegyzést, amely az 1566. szeptember 7-i szigetvári csatáról szól. Benne egyebek mellett a következő szöveg olvasható: „...vette meg Szulimán török császár Szigetvárát, mely várban fejét vették jó Zrínyi Miklósnak, mely Szigetvár alatt holt meg török császár is.”¹ A másik bejegyzés az alsólendvai Bánffy Miklós 1570. december 10-én Nemty (ma Lenti) várában *Zrínyi Orsolyával* kötött esküvőjét írja le.² Az esküvőt tehát Nemtyben, azaz a mai Lentiben tartották meg. A későbbiek során jelentős hírnévre szert tevő Bánffy Miklós³ (egyéb érdemei mellett az alsólendvai Hoffhalter-nyomda mecénásaként is említhetjük) Zrínyi Orsolyát, a szigetvári hős, Zrínyi Miklós leányát vette feleségül. A szigetvári Zrínyi-dinasztia és az alsólendvai Bánffy-család közvetlen rokoni, házassági viszonyba került egymással.

Művelődéstörténeti vonatkozásban is értékes adatokat írtak a naplóba. Ilyenek pl. a család tagjainak iskoláiról, nyelvtanulásról szóló tudósítások. Bánffy Miklós és Zrínyi Orsolya gyermekeként született 1577. március 12-én *Bánffy Kristóf*, aki a méltóságokban gyorsan emelkedett, volt Zala megye főispánja, főpohárnoka és tárnokmestere. A Bánffy-család a 16. század néhány évtizedében (1598-ig) áttért a református vallásra, majd azt követően visszatértek a katolikus hitre. Ennek jeléül Bánffy Kristóf 1608-ban katolikus templomot is építtetett a várdomb alatt (a korábbi alsólendvai templomok másutt álltak), amelynek az

¹ Az eredeti Bánffy-napló oldalszáma: 313.l.

² Az eredeti Bánffy-napló oldalszáma: 411.l.

³ Bánffy Miklós, Bánffy István fia, az Alsólendvai Bánffy család egyik legkiemelkedőbb tagja. Grácban és Bécsben tanult, majd miután visszatért Alsólendvára, a protestantizmus odaadó terjesztője és a kultúra mecénása lett.

említett alkalomból aranyozott kelyhet is ajándékozott a következő felirattal: „*Christoforus Bánffy L., Baro de Alsó-Lindva 1608.*” A kehely ma a Muraszombati Múzeumban található.

A harmadik fontos bejegyzés, amelyet a Bánffy-napló szolgáltat, *Hoffhalter Rudolf*⁴ vándor-nyomdász eltűnésének a körülményeit írja le Bánffy Miklós alsólendvai várából. Egyébként fontos megemlíteni, hogy jelenlegi ismereteink szerint a nyomdából Alsólendván három magyar nyelvű könyv került ki Kultsár György prédikátor-tanító tollából. Közismert azonban, hogy 1574-ben Hoffhalter Rudolf a Csáktornya szomszédságában lévő Nedeliščen (Drávavásárhelyen) bukkant fel, Zrínyi György kúriáján, s még ugyanabban az évben horvát nyelven kinyomtatta a Werbőczy-féle joggyűjteményt. A könyv címe: „*Decretvm koterogaie Verbewczi István diachki popiszal... V Nedelischu 1574.*”⁵ E jogi kézikönyv fordítása két részre tagolható. A főszöveg előtt - szokás szerint - ajánlás olvasható, amely *Zrínyi Györgynek* szól, „*Jurij Zrinszkomu*”, Nedelic, 1574. augusztus 13-i keletkezéssel. Ezt követi két példa arról, hogy milyen legyen az okos és igazságos bíró. Utána a legfontosabb jogi kifejezések olvashatók betűrendben, latin-horvát szójegyzék szerint.⁶

A lendvai könyvek fogadtatása feltehetően nagyon jó volt a magyarországi protestáns körökben. Természetesen katolikus körökben, különösképpen a bécsi udvarban nagy ellenszenvet váltottak ki. A veszedelmes könyvek megjelenésének hírére a király rendeletet bocsátott ki a nyomdász elűzésére. II. Miksa ugyanis 1574. február 7-i rendeletében felszólította a pozsonyi országgyűlésen tartózkodó Bánffy Lászlót, Bánffy Miklós fivérét, hogy az eretnek nyomdászt azonnal távolítsa el Lendváról. Bánffy László ugyan azt válaszolta a királynak, hogy ő személyesen nem tud Hoffhalter Rudolf lendvai működéséről, azonban ettől függetlenül a rendeletnek komoly következménye lett. Hoffhalter Rudolf elköltözése Alsólendváról minden bizonnyal összefüggött Miksa császár követeléseiével. A nyomdással, amint arra már utaltunk, még ugyanabban az esztendőben Zrínyi birtokán, Nedeliščen találkozunk, ami azt jelenti, hogy Lendváról mindenképpen elköltözött.⁷

A XVI. századi magyarországi kulturális életre általában az úgynevezett „sziget”-műveltség volt a jellemző. Vitathatatlan tény, hogy Zala vármegyén belül Alsólendva e tekintetben jelentős centrumot képezett. E város esetében is tehát kimagasló szerepe volt egy művelődéspártoló, feltehetően nemzeti érzésében is erős főúri családnak, a Bánffyaknak.

A mohácsi csatát követő időszakban jelentős ideig még nyugalom volt a Mura mentén, azonban a 16. század 30-as éveinek elején Zala megyét is elérték a török portyázó csapatok. Kétségtelen, hogy 1587-ben a törökök már Lendva vidéken pusztítottak. A Zrínyiek két alkalommal is segélycsapataik révén részt vettek Lendva várának a védelmében. Az alsólendvai vár 1600 után, miután a török elfoglalta Kanizsát, fontos stratégiai ponttá minősült, akárcsak a Zrínyiek csáktornyai vára is. Mindkét várnak a térségre vonatkozó stratégiai szempontokat illetően adódott meghatározó szerepe, hiszen a Mura völgye és a térséget átszelő néhány fontos útvonal szempontjából is jelentősek voltak. Példaként említhetjük, hogy 1664-ben maga Montecuccoli seregét a Muraközből Alsólendván át vezette Szentgotthárdra.

⁴ Dervarics Kálmán: Alsólendva története. Alsólendva. 211-212.l. (kézirat)

⁵ RMNy 354. RMK II.136.

⁶ Tantalics Béla: Lendva kulturális emlékei a 16. század második feléből. Lenti. 1988. 58.l.

⁷ Göncz László: Fejezetek Lendva történetéből 1920-ig. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 1996. 75.l.

I.2. A HÍRES ALSÓLENDVAI DIADAL 1603-BAN

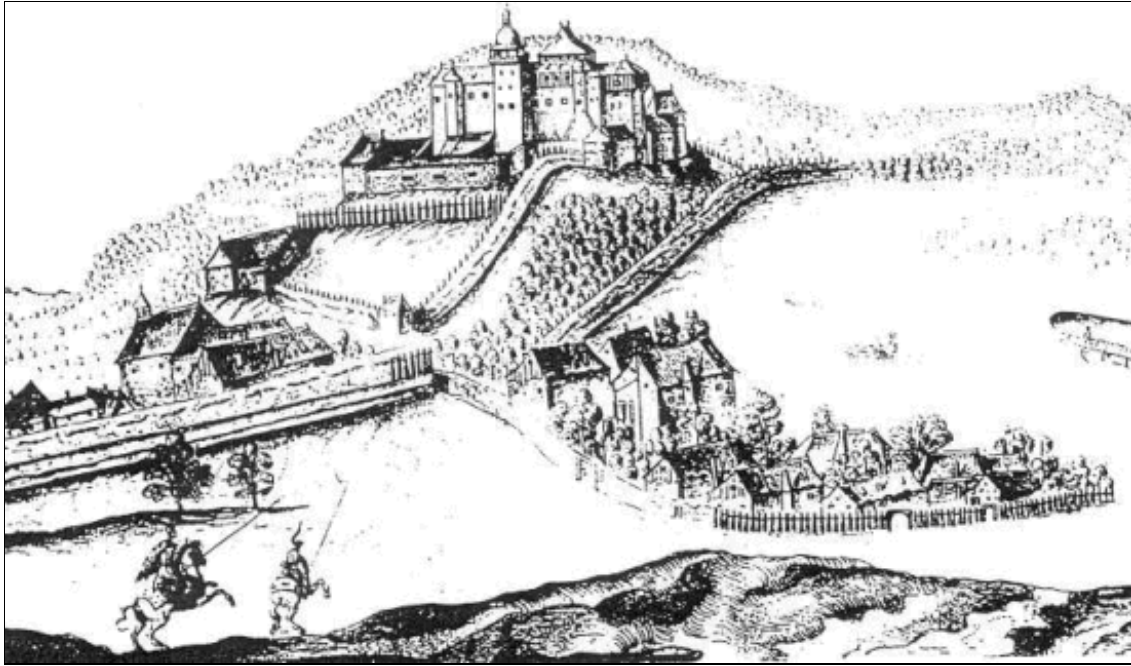
Alsólendva tekintetében a legjelentősebb török elleni csata 1603. október 14-én volt, amelyben *Dervarics Kálmán*⁸ helytörténész szerint a csáktornyai gróf, Zrínyi György is részt vett segélycsapataival. A harc a Bánffy Kristóf vezette várvédők diadalával végződött. Az egyik leírás szerint - amely ellentmond azzal, hogy a Zrínyi által küldött csapat közvetlenül részt vett a harcokban -, a csatával kapcsolatosan a következő olvasható: „Ezen alkalommal mindkét részről elesettek tetemeit Bánffy még azon est folyamán összeszedette, és a várfölötti dombon fáklya fénynél közös sírba temettette. Az ütközet a lendvaiak diadalával végződött anélkül, hogy a szabad hajdúkon kívül más valaki segédkezett volna; mivel a Mura kiáradása folytán és a híd hiányában *Zrínyi György* 1200 lovas katonája nem tudott időben átkelni a Murán és elkéstek az ütközetéről, mivel a lovaikat nem tudták idejében átkeltetni a túlpartra. Nádasdy pedig, aki szintén jelentést kapott, hogy a török Steierban garázdálkodik, lovasaival napokkal a lendvai ütközet előtt ezek üldözésére indult, tehát nem volt hol található, s így nem vehetett részt a lendvai diadalban. E csata emlékére a »kanizsai utcza« ama pontján; ahol a török elleni harc leginkább dúlt, Bánffy Kristóf később, mintegy három hónap múlva egy ilyen feliratú kőoszlopot állíttatott:

»Anno Dni 1603. Die 16. Octobis hanc crucem splis acmagfcus d Christophorus Bánffy de A.-Lyndva eques auratus sacratissimae caesarea ac regiae Majestatis confinium partium regni Hungariae trans danubinarum Generalis de Turcis idybus superioris 'arn... cubiculare... illiari in host... eo laudes sanc Trinitat...!« Ezen emlékkő állítólag a budapesti Nemzeti Múzeumban van elhelyezve.”

Egy másik csata 1609-ben volt Alsólendván, amikor Zrínyi ismét csapatot küldött a Bánffyak segítségére. *Tóth Sándor* helytörténész állítása szerint 1637. november 6-án a lendvai vár éber őrei az esti szürkületben egy vágtazó lovascsapatot láttak a várhoz közeledni. Nem kis csodálkozásra az ifjú *Zrínyi Miklós* kért bebocsátást a várba. Csapatában állítólag több jól ismert arcot lehetett felfedezni. A kedves, de váratlan vendég némi szorongással léphetett be a várúrhoz, Bánffy Kristófhöz, aki vendége külsejéről azonnal láthatta, hogy valami baj van. Zrínyi Miklós november végén egy rajtaütésszerű harcba indult a Mura mentén Szemenyére, hogy Péter öccsével együtt lecsapjon a Kanizsára tartó török seregre. De a túlerő miatt menekülnie kellett, hiszen a Murához vezető útjukat Murarátkánál a törökök elvágta, őt pedig üldözőbe vették. Más kiút nem volt, Lendva felé vágta. Az üldözőkkel folytatott összecsapások után, az esti órákban, szerencsésen meg is érkeztek, s kíséretével az éjszakát Lendván töltve, másnap indultak Csáktornya felé. Zrínyi Miklós murarátkai lese nem járt sikerrel, de Bánffy Kristóf udvarában biztonságban érezhette magát.

Végezetül megjegyezhetjük, hogy a Bánffyak kihalása után (1644) az alsólendvai vár és a hozzá tartozó tekintélyes birtok rövid ideig a Nádasdyak tulajdonába került, majd a közismert bécsújhelyi hűtlenségi pert követően visszaszállt a királyra. I. Lipót azt 1687-ben az *Esterházy*-családnak adományozta. Zrínyi Miklós és családjának sorsa úgyszintén ismert, ennek alapján a korábban virágzó Bánffy-Zrínyi kapcsolat a 17. század közepén befejeződött.

⁸ Dervarics Kálmán (Gutorföldre, 1827 - Lendva, 1904) aljárásbíró, helytörténeti író. 1832-től Lendván élt, 1852 után különböző közigazgatási tisztségeket töltött be. Tanulmányait is Lendván kezdte, Varasdon folytatta, Győrben jogakadémiát végzett. Számos történeti témájú elbeszélést írt, Lendva történetével is foglalkozott.

3. kép: Johann Ledentur: Alsólendva vára a XII. században - ceruzarajz

4. kép: A Zrínyi-emlékoszlop (Zrínyi Károly: Csáktornya monográfiája, 1904)

Csáktornyán régóta nem volt olyan ügy, amely iránt oly általános érdeklődést tanúsított volna a közönség minden rétege, mint a Zrínyi-emlékmű ügye iránt. Ezt a Muraköz hasábjain is leírták 1904-ben: „De hirdesse azt is, hogy itt, az imádott magyar haza kettős határán egy nép él, mely hű maradt az ő hajdani urának tradícióihoz.”

II. A ZRÍNYI-KULTUSZ A TÖRTÉNELMI ZALA VÁRMEGYÉBEN 1880-1920 KÖZÖTT

5. kép: A Zrínyi-emplékoszlop (Papp József felvétele, 2003)

Zrínyi Miklós költő egyetlen klasszikusa ennek a vidéknek, hiszen a történelem folyamán a műzsák úgymond évszázadokon keresztül elkerülték ezt a tájat és az itt élő magyar közösséget. A Zrínyi-kultusz ügye, amely Zrínyi Miklós és családja iránti nagyfokú, gyakran túlzott tiszteletet jelent, bennem már régebben megfogalmazódott. Már középiskolás koromban, irodalmi olvasmányaim készítésére bolyongtam a csáktornyai várban, és kerestem Zrínyi Miklós költő eltűnt korának a nyomait. A mai napig él bennem ez a készítés.

A Zrínyi-kultusz felkutatása érdekében több száz magyar és horvát nyelvű újságot néztem át eredetiben vagy mikrofilmen Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban és a hazai könyvtárakban is, többek közt az Alsólendvai Híradót, az Alsólendva és Vidékét, a Délzalát, a Gazdasági Értesítőt, a Magyar Paizsot, a Muraközi Újságot (Medjimurske novine) a Muraközt (Medjimurje), a Muraszombat és Vidékét, a Nagy-Kanizsát, a Nagykanizsa és Vidékét, valamint a Szépirodalmi Közlönyt. Ezekben az újságokban és folyóiratokban találtam meg azokat a cikkeket - a kishírektől kezdve a tárcarovatokig -, amelyek Zrínyi Miklósról és családjáról szólnak.

Ezek alapján elmondhatom, hogy Zrínyi Miklós kultusza jelen van a felsorolt újságokban. A Zrínyi-kultusz hivatalos jeleit négy témára osztottam fel. Elsőként említeném a tudományos jellegű publikációkban: az okmányokban, okiratokban, helytörténeti cikkekben, történeti-vizsgálati jellegű folytatásos sorozatokban leírt tényeket, de a Zrínyi-emlékoszlopot, a Zrínyi-sírokat leíró cikkeknek és könyvismertetéseknek is kultuszt teremtő értékük van. A kultusz jelei megtalálhatók a néphagyománnyal kapcsolatos közlésekben: az emberek tudatában élő naiv történetekben, a kultikus helyek és tárgyak leírásában. A dombok, a hegyek, a földrajzi elnevezések és helynevek közlésében, de a névhasználatban is feltűnik a Zrínyi-név. A kultusz hivatalos és szervezett jelei fellelhetők azokban a cikkekben, amelyek a Zrínyi megemlékezésről, ünnepélyekről szólnak, emléktáblák, emlékoszlopok, egyletek, utcák, terek elnevezésével, valamint a rokoni viszonyok leírásával foglalkoztak. A szépirodalmi alkotásokban is találtam erre utaló tényeket, többnyire versekben, novellákban, elbeszélésekben, évfordulók alkalmával írt szövegekben és történeti mondákban. A társasági hírekben és a tudósításokban is felfedezhető Zrínyi Miklós és a Zrínyi-dinasztia kultusza.

II.1. TUDOMÁNYOS JELLEGŰ PUBLIKÁCIÓK

II.1.1. Okmányok és okiratok

A Muraköz hasábjain 1886-1892 között *Miskolci Arnold* jelentetett meg okmányokat és okiratokat a Zrínyiek korából. Az okiratok magyarul íródtak, de akadtak köztük latin és horvát nyelvű fordítások is. Minden okirat megszólítással kezdődik. *Zrínyi Miklósnak* és *Zrínyi Péternek* minden okiratban fel volt tüntetve a rangja, pl. „My Zrínyi Miklós Eörökös Gróff Szala és Somogy Vármegyék feo Ispánya zc. Adjuk tudtára mindenkinek...” Az adományozásban érintetteknek jelezték a társadalmi és vagyoni helyzetét és kapcsolatukat a Zrínyi-családhoz. Az okiratok aláírással, pecséttel és hiteles dátummal fejeződnek be. A régi okiratok általában a *Muraköz* tárcarovatában jelentek meg.

A Muraköz 1886. május 16. III. évf. 20. számában Miskolci Arnold magyar fordításban közli Zrínyi Miklós 1656. december 18-án horvát nyelven írt oklevelét, amely a korabeli Márton-major eladásáról szól. Az adásvételi levél pontos megszólítással kezdődik: „Mi gróf Zrínyi Miklós Zerín örökös ura, Dalmácia, Horvát- és Szlavonország bánja, Muraköz és Légrad örökös ura, a Szlovének és a Polánok főkapitánya, a császár és a király, Ő felsége kamarása és tanácsosa.” Blaskovics Mátyás majorját, földjeit, valamint legelőit adták el 300 rénus készpénzért, azzal a feltétellel, hogy senki a nevezett községben azokon a földeken lakást ne építhesse, de majorságot mindenki tarthat. Az évi járulék a földekért 8 arany és 20 újpénz volt. A levelet aláírással és pecséttel hitelesítették.

A Muraköz 1886. május 23. III. évf. 21. számában Miskolci Arnold közli az 1579. május 29-én a Zrínyi György által kiadott szabadalmi levelet, amelyet Zrínyi Miklós, a költő és gróf Zrínyi Péter 1638. május 29-én újra megerősítettek. Azt követően Kollonics Lipót, a római szent birodalom grófja, bécsújhelyi püspök, a jeruzsálemi Szent János vitézek lovagja, Heilberg és Eger ura, magyar kamarai elnök Bécsben 1678. szeptember 17-én, majd 1679. január 28-án levélben intézte el Csáktornya-hoz tartozó szabadalmi ügyeit, amelynek a megszerzéséért pereskedett. Gróf Zrínyi Ádám, Zrínyi Miklós fia 1785. február 14-én újra kiadta ezt a szabadalmi levelet, amely a következőkről szól: „Csáktornya városnak polgárai és lakói, azok akik a város sáncain belül és azon kívül laknak, egyenlő szabadalmakat és előjogokat élvezzenek és használjanak. A városbeli lakosok és a külvárosiak a jövőben teljességgel fel legyenek mentve a rendkívüli adóktól, valamint illetékektől; ezenkívül Csáktornya városában teljesítendő, vagy fizetendő közmunkáktól. Ne legyenek kényszerítve bármely szolgálattételre, kivéve, ha valamely ellenséges megtámadás érne a várost. A város lakói évente boraikat beszolgáltatni kényszerülnek.” Fontos volt az is, hogy a város polgárai és lakosai szabadon eljárhassanak a házak adásvételében. Kötelező volt a bor, a gabona, és más termékek után járó tized évenkénti befizetése. Az ügyintézői elszámolás alapján az illetőnek időre vonatkozó királyi adót kellett fizetnie. „Az összeg lefizetésétől ezen város lakosai közül egy se legyen külön fölmentve. A böjt első vasárnapján, évenként az egy sz⁹ 27 ft-ot kell letenni és leszámolni kötelesek a lakosok a város minél gyorsabb szaporodása, fejlettebb közbiztonsága, fejlődése és gyarapodása érdekében.”

⁹ száz

A Muraköz 1890. szeptember 28. VII. évf. 39. számában jelent meg az az adománylevél, amely által Hruzóczy Gáspár, Nádasdy Anna asszony hű szolgálja 200 magyar forintot kapott szolgálataért, mivel küldöttként részt vett a magyar országgyűlésen, ezenkívül Szoboticzán fél helyet és 400 magyar forintot kapott. Nádasdy Anna bizonyos summa jószágot is hagyott rá.

A Muraköz 1891. április 12. VIII. évf. 15. számában a Régi okiratok sorozatában jelent meg az az 1624-ben keletkezett adománylevél, amelyben Horváth János és öccse, Horváth György jószágátadási szerződéséről esik szó a Torcsisch nevű faluban, de leírják a tartozásaikat is. Továbbá Darabos László és Darabos Gáspár, valamint Darabos Gergely földjeik, majorjaik elosztásáról számolnak be pecsétes levelükkel és ezt aláírásukkal is megerősítik. Kérelmüket Zrínyi Miklóshoz nyújtják be.

A Muraköz 1892. február 21. IX. évf. 8. számában egy 1648-ban keletkezett Zrínyi-okiratról van szó. Zrínyi Péter írta alá, és az ő pecsétje látható rajta. Az okirat szerint Tarródy Farkas úrtól „bizonyos summa pénzt” vettek fel. Majd felsorolják azoknak a jobbágyoknak a nevét, akiknek adózniuk kell szőlőjükért, borukért és gabonájukért, vagyis az okirat szerint: „Márton nap előtt való három hónappal, éppen legyen minden nemő fructióit beszedvén és kezekhez elsőben percipálva ez megh írt Summa pénzt is...”

A Muraköz hasábjain (1892. április 24. IX. évf. 17. szám) volt olvasható az a Darabos Miklós úrnak írt, Zrínyi aláírásával hitelesített okirat 1622-ből, miszerint Zrínyi Miklós 1622-ben Darabos Miklós úrnak, mint hű szolgájának háromszáz forint értékében portai lóra való szerszámot adományozott. Az okiratban említést tesznek a jobbágyok sorsáról is: „Kegyelminek Felségének és maradékinak hogyaha mit vetemének megnevezett Jobbágy Szabad legyen ott kin rájuk törvényt tartani és megbüntetni megnevezett.”

A Muraköz 1882. június 5. IX. évf. 23. számában a Régi okiratok sorozatában jelent meg egy okirat, amelyben a muraközi nemesség és a vitézlő rendek 1631-ben húsvét táján levélben fordultak gróf Zrínyi Miklóshoz és gróf Zrínyi Péterhez, mert Csernko Gáspár otthona, vagyona és jószága elégett, s ezért szükségesnek tartották a kártérítést. Továbbá Pápai Zakariás és Schittkovics Ferencz is kéréssel fordultak Bottyai Ferencz vitéz úrhoz, vagyis: „Kanizsa ellen vetett végh hazánknak vice Generálisához és Egerszegh végh háznak fő kapitányához.”

6. kép: Csáktornya látképe (XVII. század) - rézmetszet

II.1.2. Helytörténeti adatok Csáktornyról és környékéről a századfordulón

A helytörténeti adatok, amelyek az újságokban jelentek meg Csáktornya és környéke múltjára vonatkoznak. Az újságcikkekben központi szerepet kaptak a *Zrínyi-vár* hagyományainak a leírásai. A hírértékű anyagrészen látogatásokat és eseményeket írnak le, amelyek Csáktornyt érintették. Például a *Muraköz* 1887. október 23-i számában megjelent egy hír, amely arról szól, hogy a csáktornyai hadgyakorlatok alkalmával *Vilmos főherceg* is a Zrínyi-vár lakója volt. Vagy a *Muraköz* 1898. május 15-i számában arról számolnak be, hogy „Festetics Jenő gróf úr folyó hónap 11-én hosszas külföldi tartózkodásából a 11 órai személyvonattal Csáktornyára érkezett. Megtekintette a Zrínyi-várat és a vadkerten keresztül a Zala-Újvár-i kastélyba hajtatott.”

A történeti múlt jellegzetes személyiségeiről is írtak, akik kapcsolatban voltak a Zrínyi-családdal. Folytatásos sorozatot közöltek a *Muraköz* hasábjain 1887-ben Csáktornya múltjából címmel. Ezekből a sorozatokból tudhatjuk, hogy *Johann Matthias Korabinsky* a *Geographisch-Historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn*-ban 1786-ban ezt írta le: „Csáktornya mezőváros, lakossága horvátok (a magyart nem említi - Z-Cs.J.), Zalavármegyében fekszik, van katolikus temploma. Zrínyi gazdag könyvtára az itteni várban van elhelyezve, melyet *Tollius János*, hollandiai tudós átutazóban szemügyre vett. Éremgyűjteménye és Nagy Sándor szobra is van aranyból és ezüstből, valamint Horatius és Ovidius képmása is.” A fegyelmezett, puritán Tolliust szó szerint vehetjük. Ő Grácban hallott Zrínyiről, s jól esett neki a körös-körül látható műveletlenség közepette gyönyörű épületeket, fényes bútorokat, nagyszerű kényelmet, tisztaságot és művelt, olvasottsággal bíró családot látnia. Elbájoló, pompás kertet talált, valóságos múzeumot, fegyverekkel, éremgyűjteménnyel, Zrínyi hőstetteit ábrázoló festményekkel, nagy könyvtárral. Tollius csodálta Zrínyi Miklós rendkívüli nyelvismeretét, aki hat nyelven beszélt: magyarul, horvátul, olaszul, törökül, németül, latinul úgy, mintha mindegyik anyanyelve lett volna, és nyolc nyelven olvasott. Az utazó megjegyzi, hogy a képek közt látható Luther Márton és felesége arcása is. „Nyilván a család református korszakából maradt, s jellemző Zrínyi vallási türelmére, a kultúra értékeinek megbecsülésére, hogy buzgó katolikusként sem titkolta, gondosan őrizte ezt a képet” - írta többek közt *Németh József* Zrínyi Miklós-ról szóló tanulmányában a *Zala megye ezer éve* című kötetben. Zrínyi idejében Csáktornya kettős feladatot töltött be. Egyrészt jól megszervezett védelmi központ volt, másrészt meglepően gyorsan késő reneszánsz, kora barokk főúri központtá is vált. Udvarába szívesen igyekeztek a legkiválóbb magyar nemes ifjak, hogy tanuljanak. Csáktornya és a főúri család légköréről az utazók leírásaiból is értesülhetünk. *Jacobus Tollius*, az ifjú holland tudós, 1660-ban látogatta meg Zrínyi Miklóst Csáktornyán, nem győzött csodálkozni, mennyi értékes római régiség fogadja a „barbár magyar végeken!” - olvashatjuk az *Adriai tengernek fönnforgó hajjai* című tanulmánykötetben (Király Erzsébet, Kovács Sándor Iván, 1983). Mindenekelőtt a gondosan megválogatott antik numizmatikai gyűjtemény ragadta meg a figyelmét. A régi érmek Nagy Sándort, Otto római császárt, Vitelliust, Pescennius Nigert, aztán Horatiust és Ovidiust ábrázolták, s voltak még a régiségtárban királyokat, hercegeket, híres férfiakat megörökítő képmások, szobrok is. Tollius jó egy hétig vendégeskedett Csáktornyán.

Zrínyi Miklós nagyságát az is bizonyítja, hogy I. Lipót hercegi rangra akarta emelni, ezt azonban Zrínyi szerénységből és hazafiaságból nem fogadta el. A római pápa hadvezéri kalappal és saját aranyából öntött arcképével ajándékozta meg. Zrínyi Miklós fél évnél hosszabb itáliai tanulmányúton is részt vett gráci, bécsi és nagyszombati tanulmányéveit követő időszakban. 1636. április 21-én kezdte meg nyolc hónapig tartó tanulmányútját Itáliában. Útja egyenesen Rómába vezetett, majd hamarosan tovább folytatta útját Nápolyba, Firenzébe és Észak-

Olaszország különböző városaiba. Rómában öccsével együtt fogadta őket VIII. Orbán pápa, aki dedikált verseskönyvével ajándékozta meg Zrínyi Miklóst. Ekkor alapozta meg olasz műveltségét. Számára sorsdöntő volt az olaszországi út, hiszen számos képzőművészeti látványban részesült, és megtekinthette a barokk stílusú főtemplomokat és bazilikákat is. A fiatal Zrínyi bizonyára a fenség és a szépség iránt hívő alázattal járta végig Róma főtemplomait. Így élményekben gazdagon hozzászokhatott az antik világ, a reneszánsz és az olasz barokk roppant méreteihez. Az olasz kultúra nagyságát tárgyi emlékek közvetlen szemléletén alapuló vizuális hatásként fogadhatta be. Így az életet nemcsak az elmaradott, provinciálissá süllyedt Magyarország keretei közt szemlélhette, hanem az itáliai tanulmányútja által megtekinthetett antik, reneszánsz és barokk kultúra által is. Később a spanyol király aranygyapjas renddel, a francia király pedig pairséggel tüntette ki. A bajor és a württembergi választófejedelmek atyjuknak nevezték, a magyar nemzet pedig „törökverő” melléknévvel tisztelte meg. Minderről olvashatunk a Zrínyi-kultuszt erősítő magyar nyelvű sajtóban a századfordulón.

A Muraköz 1894. május 26-i számában jelent meg egy érdekes cikk Horvátország bánjai címmel, amelyet *Vizkeleti Imre*, nyugalmazott pénzügyi tanácsos írt, amikor horvát bánok arcképei után kutatva Csáktornyan tartózkodott és másolatokat készített. Vizkeleti mint műkedvelő, Nádasdy Tamás nádornak a XVI. századból származó arcképéről készített másolatot. Zrínyi Miklós alig volt húszéves¹⁰, amikor a nádorrá választott Draskovich János helyébe, Horvátország bánjának neveztetett ki. Trakostyánban Vizkeleti Zrínyi György arcképét is megtalálta.

A Magyar Paizs 1908. április 16-i számában Zala megye megint dolgozik, hogy Muraköz itt maradjon című cikk szerint Zala vármegye egy kéréssel fordult a kormányhoz, hogy a Muraközt csatolják egyházilag is Magyarországhoz. A Mura és Dráva közt fekvő félszigetet, a Muraközt kapcsolják ki a zágrábi egyházmegyéből és a szombathelyi egyházmegyéhez csatolják. „100.000 lelket érintő határozat meghozása szükségeltetik, mivel Muraköz elhorvátosodik.” - írta a politikai cikkíró, majd Zrínyi szavait idézte: „Ne bánts a magyart!” A kérvényt Árvay Lajos alispán nevében Zala vármegye nyújtotta be a királynak.

A történetvizsgálati jellegű folytatásos sorozatokban a Muraköz 1894. november 18-i, november 25-i és december 2-i számában *Szokoly Lajos* írt megemlékezést *Gróf Zrínyi Miklós, a költő 1664. november 18-án történt haláláról*. Meggyőző történeti tényszerűséggel és pontossággal vázolja fel Zrínyi Miklós teljes életét a születésétől egészen a haláláig. Stílusa patetikus: „Élni fog, míg utónemzedéke tiszteletben tartja emlékét azon dicső ősöknek, kik annyi balszerencse közt, oly sok viszály után is fentarták e hazát, melynek neve: Magyarország.” Zrínyi Miklós életművéhez a múlt század 90-es éveiben pátosz nélkül nem lehetett volna hozzányúlni. Majd így folytatja: „Zrínyi alakja tartást és méltóságot sugárzott. Zrínyi igazsága magyar igazságnak és isteni igazságnak számított. Arra utal, hogy a magyarság és az Isten ügye egy. Halála keresztény és magyar mártírummá magasztosult.” Zrínyi Miklós korai és váratlan halála nemcsak a hazában, hanem egész Európában mély részvétet keltett. Magyarország alkotmányos szabadságának erős oszlopát, bölcs és igazságos államférfiát siratta. Zrínyi kultuszeremtését, utóéletét a törökellenes harcok szenvedéseiből és hősiességéből merítik az újságcikkek írói a századforduló magyar nyelvű muraközi sajtójában.

¹⁰ „1648-ban [28 évesen] tette le az esküt: horvát bán lett.” [Gremesberger László, Gyeskó Ágnes (szerk.): Ki kicsoda a magyar irodalomban? - Budapest: Könyvkuckó, 1996. 394.l.]

7. kép: A kursáneci emlékoszlop. Illusztráció

A magyar történelem Zrínyi Miklós korában úgy alakult, hogy a nemzet nagy sorsfordítóinak a sikere vagy kudarca egyre kevésbé múlt a magyarságon, hiszen nagyobb erők, erősebb akaratok diktálták Zrínyi halálát is. Zrínyi Miklós horvát származása ellenére lett magyar hős. Cselekedeteivel a nemzetteremtés szükségességét feltételezte. Ez a tartalmas, nemzetet formáló élet azonban mindössze 44 évig tartott. 1664 novemberében, még további nagy célokat formálgatva, sorsdöntő elhatározásokat érelve egy szerencsétlen vadászbaleset következtében tragikusan véget ért. A horvát szakirodalom szerint Germonville, aki XIV. Lajos király bécsi tudósítója volt, a következő híreket küldte a királynak: „Két nappal tudtam meg egy személytől, hogy Zrínyi Miklós grófot nem vadkan sebezte meg, hogy takarja azt a szándékot, hogy a törökök védelmezése alatt magyar királlyá kiáltassa ki magát.” Zrínyi és a bécsi udvar között Zrínyi-Újvár eleste után megromlottak a kapcsolatok, Zrínyi Miklós hadvezér azt követően opposzíciónak számított. Nincs okunk kétségbe vonni a kutatók többségének egyetértését, hogy a XVII. század nagy fia valóban baleset áldozata lett. De megtalálhatók azok a legendák is a sajtóban, amelyek éppen ezt az állítást cáfolják. Ezeket sem szabadna elfelejteni. A történeti sorozatokban Zrínyi Miklós személyiségét a publicisták belehelyezik a török ellenes harcokba. Ezekben a sorozatokban Zrínyi rokoni viszonyait is felelevenítik, többször említik Zrínyi Ilonát, Zrínyi Pétert és Rákóczi Ferencet is. II. Rákóczi Ferenc életének külön fejezeteket is szenteltek 1903-1904 között a Muraköz hasábjain.

Vadkan vagy orgyilkos áldozata lett-e Zrínyi Miklós? Ezt a kérdést igen sokan felteszik manapság is, noha ismerik a történelemtudomány választát. Pedig e problémakörben nem csupán a halál okának tisztázása a fontos, hanem a különféle mendemondák eloszlatása is. „A nemzeti köztudatba szilárdan beépült »magyar hős-Habsburg orgyilkos« eszmei panele gyakran elfedi a régenvolt események valódi lefolyását, megakadályozza a reális történelem- és nemzetszemléletet.” - írta Bene Sándor és Borián Gellért¹¹ *Zrínyi és a vadkan* c. 1988-ban kiadott tanulmánykötetük fűlszövegében. Szokoly Lajos a 19. század végén is érdekesnek tartotta Zrínyi Miklós rejtélyes halálát, amelyről 1894-ben három részből álló sorozatot közölt le a Muraköz hasábjain, 230 évvel a költő tragikus halála után.

8. kép: Zrínyit végzetesen megsebzí a vadkan, bal lábszárán jól látható a seb.

II.1.3. Szentilona a paulini feljegyzések során

A szentilonai paulinus zárdája a mihovljáni plébániához tartozott. A zárdát vagy István erdélyi vajda, vagy István, a királyi főlovászmester építtette 1376-ban. Valószínű, hogy az alapítót I. Lajos magyar király buzgalma indította el, aki a pálosrendeknek volt a nagy patrónusa. Ezt világosan bizonyította Bonfini is: „Midőn Szent Pál remetének rendje Magyarországra jött volna, s a rend első főnöke Károly, az első székhelyeket szervezte, akik szent Lőrincz, a szent Kereszt, a szent Lélek és a szent László templomait bírták, Lajos a Nosterben ezeket a felülmúló társházakat alapított.”

„Nem tudom a pálos miért nevezi páter Timon 1376-ban írt Magyarok történetében a *szentilonai zárdát* apátságként, miután egyházunkhoz sem volt apátság kötve. 1376-ban Csák István Szentilonán apátságot alapított. A zárdának Czille Herman gróf 1420-ban Šenkovecz nevű falut ajándékozott. Lamberger Frigyes 1467-ben Macskoveczen majort épített az szentilonai pálosoknak. Mátyás király ezt az adományt 1478-ban megerősítette. Amikor Zrínyi György által Luther tévtana Muraközbe behozatott, a zárdája lakóit megkorbácsoltatták, bezáratták,

¹¹ Bene Sándor, Borián Gellért: *Zrínyi és a vadkan*. Budapest: Helikon Kiadó. 1988.

sokat közülük megöltek. Zrínyi György megmaradt az eretnekségben, de a szerzetesek is sokáig megmaradtak Szentilonán.”

A pálos-rendi szervezet eltörlése után a szentilonai zárda birtokaival együtt állami tulajdonba került. 1802-ben a pálosatyák szentilonai, stridói zárdái és birtokai, a báró Knezevich család tulajdonába jutottak. A Knezevich család Brocsnoban, Hercegovinában birtokolt terjedelmes uradalmakat. Mátyás király kegye által a család 1464-ben magyar nemességet és terjedelmes birtokot nyert Lika és Corbáviában azzal a feltétellel, hogy a törökök támadásaitól meg kell védeniük a területeket. 1736-ban Knezevich Márton, atyjával Györggyel és Miklós nagybátyával együtt véres ütközetet vívott a törökökkel Gubavcsa-Klanyecz mellett, ahol számos fogoly és kincs a Knezevichek birtokába jutott. Báró Knezevichnek mind a hat fia a francia hadjáratok alatt jó és híres katona volt. Közülük György, Péter, János és Vincze, valamint testvérei Szentilonát, Stridót és a horvátországi Hrvatska nevű uradalmat kapták Öfelségétől határvidéki javaikért. Szentilona régi uraiból, a báró Knezevichekből még két testvér élt a Muraközben Stridón, a pálosok régi kolostorában. Konstantin és Viktor nyugalmazott katonatisztek voltak.

Az idősebb Zrínyi György halála után fia, György a szentilonai conventus atyái által a katolikus vallásra tért át, s az idők múltával Dalmácia, Horvát- és Szlavonország bánjává nevezték ki. Ifjabb Zrínyi György gyászos halála után, két kiskorú fiát, *Miklós és Péter grófokat* Dimitrovich Péter zágrábi és Sennyey István váci püspökök, továbbá Patacsics István és Ferencz gondnokságára bízta. 1639. április 19-én III. Ferdinánd király által kibocsátott rendeletnek megfelelően, a búcsú és a vásártartás joga Szentilonán a conventusnak volt engedélyezve. Zrínyi Miklós a népet katolikus vallásra kényszerítette, ezért letelepítette Csáktornyan a Ferenc-rendi szerzeteseket. Megélhetésükre is segílyt engedélyezett.

A terjedelmes birtokok a Zrínyi grófok halála után a királyi ügyésség kezébe jutottak. A szentilonai conventust 1695-ben szerencsétlenség érte. A tűz a Zrínyi-kápolnának a fedelét, az oltárokat, a kápolnában őrzött nemzeti jelvényeket hamuvá semmisítette meg. A hamutömegből hamarosan klastrom emeltetett, Weihnacht András főtiszt segítségével. Anyagiakban még hozzájárult az építkezéshez Seischevich István zágrábi főpap. 1738-ban az egész Mura és a Dráva területét földrengés sújtotta. Így a csáktornyai vár, a plébánia templom és más épületek falai, valamint a *szentilonai* klastrom is megsérült. 1745-ben Hassy Vincze prior az egész convictust teljesen rendbe hozta.

Dr. Andela Horvat Szentilonáról (Šenkovec) szóló doktori disszertációjában a következőket írta a muraközi szentilonai kolostorról, amely a középkori pálos-rendhez tartozott. „Fontossága kulturális és történeti jellegű. Őrzi a Mura és a Dráva közötti uralkodók életét, hiszen 600 éves múlttal rendelkezik. Lackovics István erdélyi nemes 1376-ban a pálos-rendnek kolostort alapított, majd a rendnek földet és erdőt is adományozott. A 15. században a Muraköz a czillei (celjei) grófok hatalma alá tartozott. Herman gróf vallásos meggyőződésből 1420-ban gótikus stílusban újjáépítette a kolostort. A szerzetesek a művelődés terén szuverenitást kaptak, hiszen a legolvasottabb rendek közé tartoztak. A Zrínyiek uralkodása alatt a 16. században gyors fejlődésnek indult a kolostor, hiszen Zrínyi egy kápolnát és temetkező sírhelyet, mauzóleumot épített. 1561-ben ide temették *Frangepán Katalint*, később a szigetvári ütközet után *Zrínyi Györgyöt* is. Zrínyi György, a protestantizmus képviselője, üldözte a pálosokat. Uralkodása idején a kolostort elhanyagolták. Az 1695-ös tűzvész után barokk stílusban újjátették fel. Az 1738-as földrengés után Josip Bedeković pálos újjátotta fel a kolostort, majd a *Natale Solum* című munkájában 1752-ben meg is írta a kolostor történetét. A napóleoni háborúk idején katonai pékségként szolgált az épület. 1880-ban újabb földrengés sújtotta. Romjait a lakosság széthordta építkezések céljából. A XIX. század elején a Knezevich-család a romos kolostorból kastélyt építtetett, amelynek a kápolnáját a templom egykori szentélyéből alakította ki. A

templom hajóját, tornyát és a Zrínyi-mauzóleumot lebontották.” Ma már csak az oltár rész maradt meg, amely a kolostorra emlékeztet bennünket. 1924-ben kutatásokat végeztek a szentilonai kolostorban. Savic Nossan mérnök kutatási eredményeit és a véleményét a kolostorról meg is jelentette a Kolo című lapban 1928-ban.

Művészettörténeti szempontból fontos kolostor volt a szentilonai a 14. században. Prokopp Mária *Zala megye ezer éve* című tanulmánykötetében megjelent Zala megye középkori falképei c. tanulmánya szerint a szentilonai kolostor templomában híres freskók voltak láthatók, amelyet Lackfi II. István nádor és országnagy (1396) festetett. A 14. század végi pálos szentély falképeiről 1948 óta tud a művészettörténet, de csak 1991 -95-ben került sor a feltárássra. A templomot valamikor teljesen beborították a falfreskók, ma ezekből csak töredékes ábrázolások ismerhetők fel Ivan Srsa tanulmánya szerint. A szentilonai falképeket a kutatás a 14. század végére teszi. Biztosan 1397 előtt, még Lackfi életében készültek.

II.1.4. Légrád, egy pálos 1750-ben történt feljegyzései nyomán

Légrád temploma erős fából készült, tölgyfából volt a tornya. *Valva Serius* író így nyilatkozott erről: „A Zrínyiek vára Gvoszdanszko közelében, a Vuna patak innenső oldalán fekszik, lévén az egyúttal születési fészkek is.” 1540-ben a törökök megtámadták a várat, majd 1577-ben csekély fáradsággal be is vették. 1579-ben a várat visszafoglalták, de csak rövid időre. 1710-ben *Légrád* a Dráva bal oldalán terült el. Egy árvízkor a folyó megváltoztatta a medrét, így Légrád a jobb oldalára került. 1690-ben egy zágrábi kanonok muraközi vizitációján ezt jegyezte le: „A Dráván Légrád és Delekovac között virágzó kereskedelem zajlott le.” Légrád korespodens település volt a Muraköz, Magyarország és Podravina (Drávamellék) között. Zrínyi idejében a város erődítmény, fontos *stratégiai pont* volt a nyugtalan határszárazságon, olvashatjuk a Muraköz-Medjimurje 1888. márc. 4. és 11. számában a *Muraköz múltjából XI.*, ill. a *Légrád* című újságcikkekben.

II.1.5. Új Zrínum (Zrínyi-Újvár)

Zrínyi Miklós 1660-ban Légrádtól nem messze egy új várat építtetett. Új Zrínumnak nevezte el. Hogy miért adta ezt a nevet? *Bombardius* író így jegyzi fel: „Kanizsa környéke táján, ahol a Mura belefoly a Dráván állott hajdan az *Új Zrínum* lakosaival.” Az ősrégi Zrínum, ahonnan a Zrínyiek nevüket származtatják, nem volt más vidéken, mint Horvátország határszárazságon, a Vuna folyó közelében, ott, ahol most Zrinsko polje (Zrínyi mezeje) található. *Bombardius* véleménye szerint téves az az állítás, hogy az Új Zrínumot az ősrégi Zrínum mellett építtették volna.

1664-ben a törökök Magyarország és Horvátország megtámadására készültek. Zrínyi Péter császári segítséget kért. A segédcsapatokra vonatkozó intézkedést *Bretius* 1664-ben ekként adta elő: „Dacára Montecuccoli vezér látszólagos fáradozásának, Zrínyi várának védelme a császár részéről nem nyervén támogatást, a törökök néhány napi ostromlás után tényleg elfoglalták.” Egy alkalommal Zrínyi Miklós ekképpen nyilatkozott: „Most a feleségem Új Zrínumban tartózkodik. Ha valamelyik katonám Kanizsáról Új Zrínumba érkezik, üdvözlje őt. Ő majd zsebkendőt ad neki!”

Az erődítmény a Zrínyiek korában stratégiai szupermodern építménynek számított, amelynek *európai hírneve* is volt. A horvát szakirodalom szerint Zrínyi Miklós 1662-ben kezdte el építeni a végvárat. Segítségére voltak Varasd megye nemesei, valamint Franjo Gubačov, Ivan Kis, Tome Hreljač, Vinko Buzanič. Naponta ezer földműves építette az erődítményt a bán vezetésével. *Haus Hoffman* 1664-ből származó nürnbergi rézkarcá nyomán Új Zrínum a Mura

jobb partjára épült, szembe Novigraddal, amelyhez közvetlenül híddal csatlakozott. A kőből épült erődítménynek négyszögletű alaprajza volt. Mellé kanálist is ástak, amelyben víz folyt. Az erődítményen belül harminc ház épült. Új Zrínum *verhetetlenségéről* vált híressé Horvátország határszélén és Európa-szerte. 1664-ben 200 ezer török támadta meg Kanizsát, majd Új Zrínumot is. Gróf Montecuccoli szerint „kő-kövön” nem maradt belőle. 1752-ben Josip Bedeković még látta a vár maradványait, de ma már ezek sem találhatók meg. Dolnja Dobraván *Zrínyi-szögnek* nevezik ezt a helyet. Erről olvashatunk újságcikkeket a Muraköz-Medjimurje 1888. március 11-i V. évf. 11. számában.

9. kép: Zrínyi-Újvár, Justus van der Nypoort rézkarca. 1686.

II.1.6. A Zrínyi-emlékoszlop története

Az emlékoszlop-történet című sorozatot szintén *Szokoly Lajos* írta a Muraközben 1894-ben, a december 9-i és 16-i számokban. 1772-ben III. Károly király Csáktornyára utazott és Pignatelli Ágnes hercegnővel kikocsikáztak a kursáneci erdőbe, ahol Zrínyi Miklós életét vesztette a vadkan által. Hamarosan Károly király megadta az engedélyt a Zrínyi-emlékkő állítására. A hercegnőnek el kellett fogadnia a következő feliratot: „Hajdan a vadkan által megölt Zrínyi, a disznónak a prédája.” A 19. században Festetics György birtokaihoz tartoztak a muraközi területek. Festetics az emlékművet az eredeti helyéről az erdő belsejébe vitette. 1930-ban a Dráva kiöntése miatt az emlékmű a Varasdi Múzeumba került. Majd később a csáktornyai vár kiállítótermében helyezték el.

A csáktornyai lapokban több ízben is írtak az 1880-as évek elején a Zrínyi-emlékoszlop felállításának szükségességéről. A helyi viszonyok azonban nem kedveztek a kivitelezésnek. 1901-ben felhívást intéztek a muraköziekhez adakozás céljából, mivel Csáktornyán még nem volt Zrínyire emlékeztető tábla, amely a hadvezér és a költő emlékét hirdette volna. A Muraköz hasábjain beindult a Zrínyi-emlék céljaira befolyt adományok listázása. A Zrínyi-javak volt birtokosa, gróf Festetics György érdeklődéssel kísérte az emlékmű ügyét, nemcsak pénzadományokkal, hanem műízléssel és szakértelemmel is. Csáktornyán a társadalom minden rétege, egyesületek, pénzintézetek és a közösségek is nagy érdeklődéssel követték a gyűjtési akciót.

10. kép: A Zrínyi-emlékoszlop

Az asztaltársaságok asztalaikon perselyt, a kereskedők üzleteikben gyűjtőíveket helyeztek el, s jelentékeny összeget gyűjtöttek össze az utazó ügynököktől. Az emlékoszlopot a muraközi nép saját adományaiból állíttatta fel. Adományokat küldtek még: Zala vármegye nemesi pénztára, a drávántúli horvátok és a Vallás- és Oktatásügyi Minisztérium. Minden társadalmi rétegből adakoztak. Az adakozás behálózta az egész Muraközt és kiterjedt Magyarország területeire is. Vas és Zala megye, valamint Lendva és Muraszombat is részt vettek benne. De Budapestről, Varasdról, Kassáról, Zágrábból és Bécsből is érkeztek adományok. Az emlékmű terveit az Országos Képzőművészeti Tanács bírálta el. Az építészeti munkák előadói Stróbel Alajos és Schulek Frigyes voltak. Az emlékmű építészeti részét Arokay Aladár budapesti műépítész, a Zrínyi-reliefet és a címet a turulmadárral Szász Gyula budapesti szobrászművész és tanár, a megye szülöttje készítette. A bronzöntvények Hirmann Ferencz budapesti ércöntő gyárából kerültek ki. A kőfaragó munkákat Tersztenyák József csáktornyai kőfaragó készítette. 1902 márciusában elég pénz gyűlt össze, megalakult az emlékmű-végrehajtó bizottság, s hozzáláttak az emlékmű kivitelezéséhez. A felállítás másfél évig tartott. Az emlékmű nyolc méter magas, művészi kivitelű oszlop, harashti kőből faragva. A tetején bronzba öntött turulmadár áll, kiterjesztett szárnyakkal, a karjai közt kardot és lantot tart. Az oszlop alsó részén egy méter átmérőjű, bronzba öntött féldombormű van, Zrínyi mellképével. Alatta felirat (volt): „*Gróf Zrínyi Miklós a költő és hadvezér*”. Lejjebb a Zrínyi-címer, alatta bronzszalagra (volt) írva: „*Ne bánts a magyart!*” Az emlékmű hátsó oldalán a Zrínyiászból volt kőbe vésve, a Zrínyit oly nagyon jellemző mondás: „Híretem nemcsak keresem pennámmal, / Hanem rettenetes bajvívó szablyámmal!” Ma, Csáktornján, a főtéren a Zrínyi-emlékoszlopon csak horvát felirat található.

Csáktornyán régóta nem volt olyan ügy, amely iránt oly általános érdeklődést tanúsított volna a lakosság minden rétege, mint a Zrínyi-emlékmű ügye iránt. Ezt a Muraköz hasábjain is leírták: „De hirdesse azt is, hogy itt, az imádott magyar haza kettős határán egy nép él, mely hű maradt az ő hajdani urának tradícióihoz!” A Magyar Tudományos Akadémia *Wlasics Gyulát* küldte ki az ünnepi beszéd megtartására a Zrínyi-emlékmű felavatásakor. A csáktornyai Zrínyi téren közadakozásból felállított Zrínyi-emlékoszlophoz elzarándokolt a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy Társaság, a Történelmi Társulat, Zala vármegye lakossága, Zágrábból a Magyar Szövetség és a Muraköz minden községe. A Zrínyi tér a felavatás alkalmára hatalmas nemzeti színű zászlókkal volt feldíszítve. Mozgalmas képet mutatott Csáktornya. Alsó-Muraköz népe hosszú kocsisorokkal, lobogó zászlókkal jött az ünnepélyre. Légrád élő gallyat helyezett el az egykor vitéz kapitányának, a ma már megsemmisült Zerinvárnak telepéről. Zrínyifalva tölgykoszorút hozott a kursáneci erdő legendás fájáról és a szentilonaiak sötét fenyőgallyal vonultak fel. A koszorúk elhelyezése után az emlékmű-bizottság elnöke, *Margitai József* az emlékoszlopot átadta Csáktornya és a Muraköz lakosságának, majd elénekelték a Szózatot. A Zrínyi Szálloda nagytermében 140 főre terítettek. Ide várták a fővárosi és megyei vendégeket. A Zrínyi-kultusz legméltóbb kifejezése az emlékoszlop felavatásával vált egyértelművé Csáktornyán 1904. június 12-én.

II.1.7. Kishírek a Zrínyi-szobrokkal kapcsolatosan

Légrád község nevében az ottani bíró és a jegyző 13 kérvényt írt a királyhoz, a trónörökshöz, a főrendi házhoz, a képviselőházhoz és az összes minisztériumhoz a légrádi *Zrínyi-szobor* felállítására szükséges összegek kiegészítése érdekében. A légrádi Zrínyi-szoborra adományozók íveit mintegy 10 ezer példányban vitte Magyarország-szerte a posta. Ezek a felállítandó Zrínyi-szoborra való adakozásra készültek.

A *zrínyifalvi* Zrínyi-emlék, amelyet Althan grófné 1724-ben emeltetett, szintén veszedelemben forgott - olvashattuk a Muraköz hasábjain. A Dráva kiöntött árja annyira alámosta, hogy az eddigi helyéről el kellett távolítani.

II.1.8. A Zrínyi-sírok Szentilonán

A *Zrínyi-sírok Szentilonán* címmel báró *Knezevich Viktor* írt egy cikket a Muraköz 1906. január 7-i számában, amelyben Zrínyi Károlynak a Csáktornya monográfiája című könyvében leírt Zrínyi-sírok fejezetét támadta azzal az érveléssel, hogy nem igaz, amit Zrínyi Károly a sírokkal kapcsolatosan állít, nem fogadta el a következő állítást: „...kápolnában ti. a szentilonaiiban, jelenleg egyedül csak Knezevich báró síremléke van meg... Nem is képzelhető ez másképp, minthogy ama nehéz időkben, midőn a Zrínyi név gyűlöletessé lett, az új uraság csupa hiperloyalitásból távolíthatta el a templomból a magyar nemzet e szent ereklýeit.” Zrínyi Károly megvédte írását, és azt válaszolta a cikkekre, hogy a „nehéz idők alatt” az 1671 utáni éveket kell érteni, amikor Zrínyi Katalint halálra hurcolták, Zrínyi Boldizsárt megörijítették, s az egész családot kiirtották. Spankanék és bűntársaik garázdálkodtak abban a várban, amely a Zrínyiek idejében a magyar szellem és a magyar kultúra valóságos fényforrása volt.

1905-ben a könyvismertetések rovatban volt olvasható Zrínyi Károlynak Csáktornya monográfiája című művéről szóló ismertetés. Zrínyi Károly munkájának kulturális jelentősége volt. Az író külön fejezetet szentelt az Zrínyiek uralkodásának Csáktornyán. A mű foglalkozik az asztaltársaságokkal is a századfordulón. E címszó alatt említi meg a Zrínyi Asztaltársaságot is Csáktornyán.

A Zrínyiek szentilonai klastroma, temploma képekben is látható Zrínyi Károly monográfiájában. A XX. század elején másképpen nézett ki, mint a Zrínyiek idejében, valószínű, hogy az 1748-as földrengés egészen elpusztította. Knezevich János a kriptában már semmit sem talált. Knezevich Vince szerint „1802-ben amidőn családunk átvette a birtokot, az mint kincstári birtok, főtábori pékműhely volt.”

11. kép: A Zrínyi-sírkő

II.1.9. Könyvismertetés - Zrínyi Károly: Csáktornya monográfiája (1905)

Zrínyi Károly *Csáktornya monográfiájának* (1905) kulturális jelentősége volt Csáktornyán. Művében a „magyarság előnyomulásáról, térfoglalásáról, annak felvirágzásáról szólt” - olvashatjuk a Muraköz hasábjain. „A mű megírásában Zrínyi Károlyt lokálpatriotizmusa és fajszeretete vezérelte.” A monográfia hat fejezetre tagolódik. Az első fejezet a csáktornyai vár történetét tárgyalja, majd az Árpádok, Althánok és a Festeticsiek uralkodását. A második fejezetben a város múltjáról és jelenéről olvashatunk. Olvashatunk a zárda alapításáról, a város szabadsalmairól, a plébánia létrehozásáról, az 1848/49-es eseményekről s a horvát uralomról. Ezeket a témákat követi a város rendezése és közigazgatásának a szervezése. Majd Csáktornya vagyoni és gazdasági viszonyait tárgyalja a szerző a Festeticsiek uralma alatt. Nagy gonddal ecseteli az ipar, a villanytelep, a gőzmalom és a pezsgőgyár keletkezését. Majd a vasutak, a posta, a telegráf történetét is.

A városban levő hivatalokat is bemutatja a szerző, foglalkozik a szolgabíróság, a törvényszék, a járásbíróság, a közjegyzőség, az adóhivatal, a csendőrség és a pénzügyőrség történetével is. A monográfiának érdekes része a város társas életével foglalkozó egység: a Kerületi Kaszinó, a Magyar Társas Kör, a Tűzoltók, a Szépítő Egyesületek és a Magyar Lányok Körének a bemutatása. Zrínyi Károly leírta az asztaltársaságok jelentőségét is: a Vas-asztalt, a Zrínyi-asztalt és a Kossuth-asztalt. A sport- és művészeti egyesületekkel is foglalkozik a szerző.

Fontos része a város történetének a tanügyi viszonyokkal, s a város hazafias szellemével foglalkozó írás: a Muraközi Tanítókör, az óvoda, az elemi és polgári iskolák, a tanítóképző intézet s a tánciskola bemutatása is. A mű történeti része 304 oldal terjedelmű. Zrínyi Károly Csáktornya monográfiája című munkája rajongó hazaszeretetet bizonyít. Néhány gondolat a monográfiából, amely a hazaszeretetre utal: „A magyarság gyűrűje, melynek a Mura sokáig szabott határt, átlépte már a folyót s föltartóztathatatlanul nyomul előre. S ha eddig is tudatosan egyengette ennek útját Csáktornya társadalmának hazafias érzése, úgy ezentúl fokozottabb mértékben fogja azt teljesíteni! Biztatást fog meríteni ehhez Zrínyi emlékből, erőt tüneményes magyarságból, bátorságot a harcias jeligéből, mely Zrínyinek is egykor félelmetes jelszava volt, nekünk pedig most súlyos buzogányunk: »*Ne bánts a magyart!*«”¹²

¹² Zrínyi Károly: Csáktornya monográfiája. A vár és város története s a népszámlálás. Csáktornya. 1905. 304. l.

II. 2. A NÉPHAGYOMÁNNYAL KAPCSOLATOS KÖZLÉSEK

A néphagyománnyal kapcsolatos közlések csoportjába tartoznak azok a cikkek, amelyek az emberek tudatában élő naiv történeteket teszik hatásossá. Ezek a Muraköz és az Alsólendvai Híradó hasábjain jelentek meg. Ide sorolhatók a következő mondák: Kié ez a bagolyvár?, Zrínyivár kísértete, Malikóczy Miklós, Kárpáti monda, Karbunkulus torony. Ezek arról tanúskodnak, hogy 1889-től 1914-ig szórványosan élt az egyszerű emberek tudatában a történelmi múltból kiragadott hősi világ, amely a Zrínyi-dinasztia híres alakjait elevenítette meg. Ezekben a történetekben a valós és a mesés világ egyaránt váltakozik egymással. Szinte mindegyik történeti mondának a színtere a történelmi múlt. Történetüket jellemzi a mesés cselekményszövés és az idősíkok gyakori váltakozása. A történeti ténytérületeket sokszor felváltja a naiv történetek sorozata. A főszereplők erényeikben gazdagok és a cselekmények folyamán hőssé válnak, vagy éppen hősiességük miatt pusztulnak el. A történetek cselekményei a Muraköz váraihoz és váruraihoz kötődnek, kivéve a Kárpáti mondát, amelynek színtere Késmárk és környéke. A mondák tematikájához tartozott a Wesselényi-féle összeesküvés története, Zrínyi Péter fogsága és felesége Frangepán Katalin sorsának a feldolgozása, Zrínyi György Malikóczy Miklósnak ajándékozott birtokainak a története, de Zrínyi Ilona és fiának a története is.

II.2.1. Az emberek tudatában élő naiv történetek

A Böngészés a történelem mezején - Kié ez a bagolyvár? című cikke, amely az Alsólendvai Híradóban jelent meg, 1909 januárjában B.S. írt egy reflexiót *Böngészés a magyar történelem mezején* címmel. A cikkben főleg a Wesselényi-féle összeesküvésről van szó és annak történelmi előzményeiről. „A Wesselényi nádor-féle összeesküvést gróf Nádasdy Ferenc országbíró, gróf Zrínyi Péter és gróf Frangepán Ferenc, Veglia ura szőtték” - nyilatkozik a cikk írója. Majd a következőképpen folytatja: „A fenn megadott »bagolyvár« urának egy öse árulta el, s ennek jutalmául kapta az akkor uralkodó I. Lipót királytól tetemes birtokait, melynek egykor majdnem negyedrésze az ország területéből származott.” Ez az állítás történetileg nincs bebizonyítva. De azt nyilván hitték, hogy a Wesselényi nádor vezetése alatt szervezett összeesküvést özvegyen maradt saját neje *Szécsy Mária* árulta el egy titkosan Bécsbe küldött levélben, melyet szerelemből írt egy osztrák főtisztnek. Vagyis nem a gyanúsított főúr követte el az árulást, hanem a *Murányi Vénusz*.

A Zrínyi vár kísértete című történeti regét Kövály Ottó írta, amely megjelent a Muraköz 1914. március 5-i számában. A gráci, belső-ausztriai kamara szemet vetett a bujatermésű Muraközre. Zrínyi Péter fogságravetésével a kamara kivívta, hogy Zrínyi Péterné, *Frangepán Katalin* és lánya felügyelte alá került. A Zrínyi Péterné által elhelyezett családi kincsre is szemet vetettek. Würzburg ördögi praktikával rávett egy gyóntató atyát, hogy a kincs rejtekhelyének titkát gyónás közben vegye ki Zrínyinéből, s neki árulja el. Ezt a bűnt a páter tényleg elkövette, és Zrínyinét ezáltal földönfutóvá tette.

Az isteni büntetés azonban nem késett, mert midőn a páter hitszegés után első vasárnap misézni indult és fellépett volna az oltár lépcsőjére, a hívek szeme láttára az oltár elsötétült. Egy nagy csattanás után a páterről a ruha lehullott. Ő pedig fekete macskává változott és kiszaladt a templomból. Ez az eset Grácban nagy félelmet okozott, de az is elterjedt, hogy Würzburgot a fekete macska teljesen szétmárcangolta. A fekete macska a Zrínyi-várban húzódott meg. A család őrizte a kincs rejtekhelyét is. A páter büntetése abban állt, hogy hét

évig macska képében étlen-szomjan őrizze az általa elárult rejtekhelyet. Hét év alatt havonként egyszer megjelenik a bosszúálló angyal és lángpallossal addig üldözi, míg össze nem roskad, akkor nyelvét és testét összedarabolja.

A hetedik év végén is csak akkor szűnik meg földi szenvedése, csak akkor mehet az alvilágba méltó helyét elfoglalni, ha az árulás napjának éjjelén valaki, akit a jó lélek megszáll, vizet önt a hét év óta víz után sóvárgó szájába. Egy vallásos vénasszony, haldokló szomszédja kívánságára papért ment. Útközben a mocsárból két markával vizet merített, és a macska szájába öntötte. Alig érte a víz annak száját, megnyílt körülötte a föld, s az asszonnyal együtt a macskát szőröstül-bőröstül elnyelte. Így szabadult meg a Zrínyi-vár a kísértettől a történeti rege szerint.

A *Malikóczy Miklós* című történeti monda a Muraköz 1884. szeptember 20-i és október 1-i I. évf. 13. és 14. számában Belányi Tivadar szerzőtől jelent meg. A történeti monda meséje a 17. századba nyúlik vissza. Az akkori időkben nem a pénz és a vagyon, hanem lovagi erényeik és nemes vitészségük szerint ítélték meg az embereket. Zrínyi György csáktornyai udvarában gyakran történtek lovagjátékok, tornák és versenyfutások. Az egyik lovagi tornán *Malikóczy Miklós* deli ifjú nyerte el a koszorút és a drága ezüstbuzogányt, amelyet Petróczy Izabella nyújtott át neki. Malikóczy Miklós Zrínyi György kanizsai főkapitány tanácsosa, bizalmi embere, Kanizsa közelében a Zrínyi által 1578-ban épített bajcsi vár kapitánya volt.

Amikor Malikóczy Miklós Petróczy Izabellától átvette a jutalmat, mindketten elpirultak. Petróczy Izabellát szülei már régóta Gyulafy Jánosnak szánták. Izabella álmai Malikóczyról szövődtek, a szegény sorsú, de lovagi erényekben gazdag nemes ifjúról. Gyulafy jóformán még kardot sem rántott a haza védelmére, és nem szerzett méltó érdemeket ahhoz, hogy megszerezhesse Izabellát. Másnap a háziúr áttetette a mulatozásokat Gradiscsákra. Itt aztán gróf Zrínyi György Malikóczy erényeiért ajándékba adta neki Gradiscsákot és a környező birtokokat. Aztán megtörtént az eljegyzés, hiszen Malikóczy hirtelen gazdag lett.

Erre pokoli furfanggal előállt Gyulafy, és megkérdezte Petróczytól, hogyha majd templomba megy Izabella, akkor ki fogja elkísérni? Erre Petróczy azt felelte, egyazon Istent imádjuk mindannyian. Most tudta meg Petróczy Malikóczyról, hogy protestáns vallású, ami akkor még bűnnek számított. Izabella ezt nem tudta túlélni, ezért a vár bástyájáról leugrott a mélységbe. Malikóczy Miklós Gradiscsákot leromboltatta, helyébe Lapsina várát építette, ahol haláláig, 1603-ig élt. Hamvai Muraszentmártonban nyugszanak. Sírjának az emléktáblája Festetics Jenő pibiszláveczi kastélyába került, rajta a következő felirattal: „Itt nyugszik nemes Malikóczy Miklós úr, Károly főherceg Ő fensége bajcsavári főkapitánya és nagytekintetű, nagyságos Zrínyi György gróf úrnak benső tanácsosa, aki elhunyt az Urban 1603 február 10...” Ma Malikóczy Miklós muraszentmártoni sírlapja a csáktornyai vármúzeum udvarán található. A sírlapon látható páncélos alakja, jobbában buzogányt tart, baljával kardja markolatát fogja. Fejénél faragták ki mind a pajzsban, mind a sisakdíszben oroszlánt ábrázoló címerét.

A muraközi nép ajkán a Malikóczyról szóló történet a mai napig még él. Malikóczy Miklós a muraköziek kedvenc mondáinak a hőse, míg a történetírás Malikóczy Miklóst kevésbé, vagy csak felületesen említi.

A *kárpáti monda - Karbunkulus torony* című monda az Alsólendvai Híradó 1889. január 20., 27., február 2., 10., 17., 24. számában jelent meg Wachot Sándorné tollából. Az író Csáktornyát, a Zrínyi-nemzetség várkastélyát idézi fel, a család végzetes történetét és kihalását. A Kárpátok vidékén utazva egy mondát hallott a nép ajkáról, amely *Zrínyi Ilonáról*, annak második férjéről és fiáról szólt. A nép természetesen megtörtént eseményként fogta fel a mondát. Wachot Sándorné azzal a szándékkal publikálta, hogy az sehol jobb visszhangra nem találhat, mint Csáktornya szomszédságában, Zrínyi Ilona otthona környékén.

A monda így kezdődik. A késmárki vár mellett a völgyben fából épült szerény házacska áll juhakkal, amelynek a lakója egy szép asszony, aki a nehéz idők vihara elől menekült ide cselédi kísérettel. Gazdálkodott, és várta a férjét, aki távol volt tőle egy csatában. Héderváry Miklós három év múlva hazatért. Elbeszélte harci történeteit, amelyet Thököly Imre zászlaja alatt vívott. Közben könnyezett. A viszontlátás izgalmai után az ajtón erős döngés hallatszott. Az ajtó előtt egy vihartól megtépett hölgyet pillantottak meg csecsemővel a karjaiban. Azt gondolták, hogy Zrínyi Ilonát látják, aki a késmárki várból menekült el ide. Zrínyi Ilona a csecsemőt rábízta Héderváry Miklós családjára, akik féltve őrizték a csecsemőt, amikor már Zrínyi Ilona túl volt a határon. A kicsi Zoltán a családdal maradt.

Héderváry veszélyt látott álmában. A magas sziklatetőn, a karbunkulus torony lábánál pillantotta meg nejét haldokolva, aki feléje futott. A sziklán Miklós lilomot ültetett, s közben megjelent Zrínyi Ilona alakja, hogy megáldja, de hamarosan eltűnt. A vihar legördítette a karbunkulus követ, amely szétzúzta a fát és a lilomot. „Jaj neked, Sáfár!” - hangzott el Zrínyi Ilona szájából. Majd folytatta: „Jaj neked, ki nem előzted meg a veszélyt!” Miklós felébredt. Héderváry jól élt kis gazdaságában, az örökbe fogadott fiú szépen nőtt. Jolán belehalt a szülésbe. A kárpáti juhász tizenkét év után megöregedett. Annál szebbek voltak a gyerekek, akik látogatták az anyjuk sírját. A szikla tetején a két gyerek találkozott egy aggastyánnal, aki levelet hozott Zrínyi Ilonától. A levélben Zrínyi Ilona visszakérte Hédervárytól a fiát. A két gyereknek el kellett válniuk egymástól. Héderváry udvarán naggyá cseperedett Zele, a lánya. Messze vidékről érkeztek kériói, de ő csak Zoltánra várt. Zoltán megérkezett öt év távollét után. Édes volt a kölcsönös szerelem, házasságra gondoltak, de Zoltánnak Zrínyi Ilona kívánságát kellett teljesítenie. Héderváry álma szerint a lánya kezét az fogja elnyerni, aki a karbunkulus követ lelövi a sziklatoronyról. Frisdbeg lovag is erre áhítozott. Zoltán lelőtte a követ, de a Kolbachi-tó habjaiba esett. Zele virágot vitt a sírjára.

II.2.2. Kultikus helyek

A kultikus helyek megnevezéssel különböző helyeket fedeztem fel kutatásaim során, amelyeket a *Zrínyiekről* neveztek el. A csáktornyai műkedvelők 1885-ben *Zrínyi-kútjánál* kedélyes mulatságra jöttek össze. 1911-ben a Sárközi testvérek jóhírű zenekara minden szerdán, szombaton és vasárnap a *Zrínyi Kávéházban* hangversenyezett. 1886-ban a *Zrínyi-vár kápolnájában* a csáktornyai tanítóképző növendékei adtak hálát a mindenhatónak. A *Zrínyi Szállóról* több mint 14 kishír számolt be a sajtóban, hiszen a szálloda nagy népszerűségnek örvendett Csáktornya közéletében és művelődési életében. A szálloda nagytermében hazafias ünnepélyeket, táncmulatságokat, zártkörű rendezvényeket, díszebédeket, búcsúesteket, művészi estélyeket, képzőművészeti kiállításokat, bankettekét és szüreti mulatságokat rendeztek.

1908-ban a Magyar Paizsban jelent meg egy hír arról, hogy 1848-ban létezett egy *Zrínyi gőzhajó*, amelyen a bécsi diákok a magyar nemzethez német nyelven egy verset írtak, abban az időben, amikor Kossuth Lajos számukra is sürgette a szabadságot. Kultikus tárgynak számított *Csáktornya címere* is. 1554-ben I. Ferdinánd, a horvátok és a magyarok királya adományozta ezt a címet Csáktornyának. A címer Zrínyi (Šubič) Miklós csáktornyai dinasztiájának az emlékére készült annak ellenére, hogy nemcsak a Zrínyiek uralták ezt a várost és birtokolták a Muraközt. A címer kifejezte a felsőbbrendűséget, amelyet maga a király, vagy a királyi kamara ajándékozott Csáktornyának. A címer egy erődítményt ábrázol, egy bástyarészt védőoszloppal a közepén. A bástya mindkét oldalán kék alapon egy-egy hatágú csillag látható. A címer a Zrínyiek idején privilégiummal bírt, hiszen Csáktornya a Zrínyiek korában is stratégiai fontos városnak számított.

II.2.3. Dombok, hegyek, földrajzi helyek

A történelmi események meghatározóak voltak Horvátország ezen részén, mint az ország más pontjain is. *Dombokat, hegyeket, földrajzi helyeket* is neveztek el *Zrínyiről*. 1887-ben egy kishír szerint tűz volt a *Zrínyi külvárosban*. 1897-ben a csáktornyai tanítóképzőnek volt *Zrínyi sétánya*. 1886-ban történt egy tragikus esemény *Zrínyifalva* (Kuršanec) mellett, a Dráva folyó egyik mellékágában az örvény magával ragadott egy úszni nem tudó fiatalembert.

A *Zrínyi-név* két alakváltozatban jelent meg a sajtóban: Zrínyi és Zrinszky. Magyar és horvát alakváltozatban használták akkor a Zrínyi vezetéknevet. A Zrínyi vezetéknevű Csáktornyan, Muraszombatban, de Alsólendván is használatos volt ebben az alakváltozatban a XX. század elején, 1880 és 1920 között.

Az ismert Zrínyi nevek közül megemlíteném *Zrínyi Bélát*, aki híres Ázsia-utazóként is közismert személyiség volt Zalaegerszegen, Nagykanizsán, Csáktornyan és Alsólendván. Zrínyi Béla a soproni határőrségen dolgozott, ahol rendőrbiztosi állásra nevezték ki, de nem tudott egy helyen megmaradni, elkíváncozott a nagyvilágba, otthagyta állását. A soproni határőrség kerestette. Az Alsólendvai Híradó szerint 1906 augusztusában Zrínyi Béla Zalaegerszegen felolvasást tartott ázsiai nagy útvjáról. Néhány ázsiai fényképet és onnan hozott emléktárgyat is bemutatott a közönségnek. Zrínyi Béla nagyobb visszhang és anyagi alap nélkül, úgyszólván néhány krajcárral, indult messzi útra, keletre. Beutazta Ázsia nevezetesebb tájait, országait, egészen Indiáig, Japánig, részint testi megpróbáltatás céljából, részint szellemi képességeinek gyarapítására. Kettős célja sikerült. A Magyar Paizs 1905. június 29. VI. évf. 25. számában erről így írtak: „Most itthon van, bő emlékekkel, aki mint Odysseus sok várost és embert látott. Alkalma volt előkelő helyeken és udvaroknál megfordulni. Sokféle ember szokásaival ismerkedett meg. Az angol birtokok egész csapatokat bocsátottak rendelkezésre szolgálatul és védőül a további utazására. Két és fél évig tartott a rendkívüli tanulmányútja. Méltányolni kell Zrínyi Béla lelkierőjét, amellyel be tudta utazni saját lábán az Adriától a Japánig terjedő rengeteget.” Később Nagykanizsán is tartott előadást a Wlassics utcában.

Híres személyiségnek számított Csáktornya közéletében *Zrínyi Károly*, elemi képezdei tanár, aki a Csáktornya monográfiának is szerzője. Számos Zrínyi-név létezett még a közéletben: *Zrínyi Ilona* középiskolai tanítónő volt Csáktornyan, *Zrínyi János* iparos, *Zrínyi Miklós* pákrácsi káplán, *dr. Zrínyi Miklós* törvényszéki jegyző Muraszombatban, *Zrínyi Viktor* pedig csáktornyai divatárkereskedő. A Muraszombat és Vidéke 1914-ben beszámolt egy véradásról, amelyen részt vettek: *Zrinszki Teréz*, *Zrinszky Fáni*, *Zrinszki Mihály*, *Zrinszki István*, és *Zrinszki Sándorné* is. 1914-ben volt egy *Lajtman-Zrínyi-féle* sajtóper is a Muraközben.

II. 3. A ZRÍNYI-KULTUSZ HIVATALOS ÉS SZERVEZETT JELEI

A Zrínyi-kultusz hivatalos és szervezett jelei közé tartoztak a *Zrínyi-megemlékezések és -ünnepélyek* is. 1886-tól 1918-ig az újságok rendszeresen beszámoltak a Zrínyi-ünnepélyekről és -évfordulókról. Az ünnepélyek májusban és novemberben zajlottak le, Zrínyi Miklós születésének és halálának az évfordulóján. Az ünnepélyek előkészületeit és megszervezését a csáktornyai *Zrínyi Önképzőkör* és a Tanítóképző Iskola növendékei és a város lakossága bonyolította le. A Muraköz ebben az időszakban hű volt a Zrínyi-hagyományokhoz.

1886. február 21-én új egyesület alakult Csáktornyan, amelyet a csáktornyai polgári iskola ifjúsága *Zrínyi Önképzőkörnek* nevezett el. Első vezetője Miskolczy Arnold tanár volt. Miskolczy után a Kör ügyeit Greskovich János vezette. Őt követték Velkey Zoltán, Zrínyi Károly, Benedek Aladár, Pasztinszky József, Pálya Mihály és Bencsák Rihárd. A Kör rendes tagjai a II-IV. osztályos tanulók voltak, akik csekély tagsági díjaikból szépirodalmi lapokra is előfizettek. A rendes gyűléseken kívül, amelyeket kéthetenként tartottak, díszgyűléseket is rendezett a Zrínyi Önképzőkör a nyilvánosság előtt, irodalmi ünnepségek alkalmából. A hazafias események megünneplése Csáktornya *központjában* volt, a *Zrínyi külváros* pedig a város szélén.

1886. március 15-én Csáktornyan is megünneptették a magyar nemzet évfordulóját. Az Állami Képezde növendékei a Zrínyi-várban hazafias dalokkal kedveskedtek Samu József igazgatójuknak, aki maga is mint honvéd részt vett a szabadságharcban. 1886. november 21-én a csáktornyai polgári iskola Zrínyi Önképzőköre Zrínyi Miklós költő halálára emlékünnepélyt szervezett. A tanuló ifjúság a Szózatot énekelte, majd felolvasó és szavaló ünnepélyt rendeztek. Zrínyi haláláról Brauner írta a legjobb dolgozatot mint IV. éves tanítójelölt.

1887 márciusában arról írtak, hogy Budapesten rendeznek történelmi kiállítást az Operaházban, amelyen 12 képet állítanak ki. Ezek közt szerepel az a kép is, amely Zrínyi Miklóst mint horvátországi bánt ábrázolja. Zrínyi a képen Csáktornyáról vadászatra készül és a felkelő napnál indul az erdőbe. Áprilisban és novemberben is megemlékeztek Zrínyiről az Önképzőkör tagjai. Novemberben az emlékünnepélyen a Szigeti veszedelem című eposz XV. énekéből olvastak fel és elszavalták a Feszületre című verset is, valamint a Zrínyi második dalát.

1902 januárjában Zrínyi-ünnepélyt tartottak Csáktornyan a Zrínyi Szállodában, amely szép összeggel gyarapította a Zrínyi-emlékoszlop ügyét. Az estély bevétele a Zrínyi-emlékoszlop javára fordították. Az estélyt a Zrínyi Szálloda nagytermében hazafias érzületű közönségnek rendezték. Az ország címerével díszített teremben állították ki *Izsó Miklós* alkotását: gróf Zrínyi Miklós mellszobrát.

1903-ban a Muraközi Tanítók Köre október 3-án közgyűlést tartott Csáktornyan a Zrínyi-vár mellett. A közgyűlést összekötötték Zrínyi Ilona fiának, II. Rákóczi Ferencnek dicső emlékeztével, mivel kétszáz éves évfordulója volt. Zrínyi Károly tanár méltatta Rákóczit.

1904 januárjában a Zrínyi-emlékmű céljaira hangversenyt és táncmulatságot is rendeztek. Júniusban is nagy volt az érdeklődés a Zrínyi-emlékmű iránt. Az ünnepélyt rendező bizottság minden nap ülésezett. Azt tervezték, hogy a helyi lap - a Muraköz - díszkiadásban jelenik meg. Dr. Wlassics Gyula Ő Excellenciája mint az MTA kiküldöttje a délutáni gyorsvonattal kellett érkezzen Csáktornyára. A felavatást június 12-re tervezték.

1907-ben és 1909-ben a csáktornyai tanulóifjúság szokásos Zrínyi-ünnepélyeket szervezett. 1909. május 1-én Dukarics Nándor szavalta el fakarddal a kezében a *Van nekem egy kardom* című verset, ezt fokozta a kis Pecsornik Ottó, aki zászlóval a kezében szavalta el a *Milyen büszkén leng most a zászlónk* című költeményt. Pataky Kálmán III. osztályos tanuló a *Zrínyi Ilona búcsúja* című költeményt adta elő.

1910-ben, 1911-ben, 1912-ben és 1913-ban Zrínyi Miklós születésének évfordulója alkalmával megtartották a szokásos Zrínyi-ünnepélyt, amely a Zrínyi téren folyt a Zrínyi-emlékoszlop előtt. 1918-ban a csáktornyai iskolák tanulóifjúsága a szokott módon ünnepelte meg Zrínyi Miklós születésének és halálának 300. évfordulóját.

II.3.1. A Zrínyi Önképzőkör

1886. február 21-én új egyesület alakult Csáktornyan, amelyet a csáktornyai polgári iskola tanulói *Zrínyi Önképzőkörnek* neveztek el. Első vezetője *Miskolczy Arnold* tanár volt. Miskolczy után a kör ügyeit Greskovich János tanár vezette. Őt követték Velkey Zoltán, Zrínyi Károly, Benedek Aladár, Pastinszky József, Pálya Mihály és Bencsák Rihárd. A kör rendes tagjai a II-IV. osztályos tanulók voltak, akik csekély tagsági díjaikból szépirodalmi lapokra is előfizettek. A rendes gyűléseken kívül, amelyeket kéthetenként tartottak, díszgyűléseket is rendezett a Zrínyi Önképzőkör a nyilvánosság előtt, valamint irodalmi megemlékezéseket, és a hazafias események alkalmával ünnepélyek szervezését is elvállalták.

II.3.2. Zrínyi Péter kultusza

Zrínyi Péter grófnak a sajtóban is megvolt a kultusza. Az Alsólendvai Híradó 1911. április 9-i számában jelent meg egy cikk *Zrínyi Péter hamvait hazahozzák* címmel. Zala vármegye lakossága, Csáktornya nagyközség és a horvátok mozgalmat indítottak a *Bécsújhelyen* (Wienerneustadt) 1671. április 30-án kivégzett és a Szent Mihály templom fala melletti gödörbe dobott magyar vértanú hamvainak hazaszállítása érdekében. A horvátok Zágrábban, Zala vármegye lakossága, és a csáktornyaiak pedig Csáktornyan akarták a nagy hazafi földi maradványait elföldelni. Szerintük Csáktornyanak nagyobb jussa volt hozzá, hiszen: „Zrínyi Péter a mi érdekünk mártírja volt.” A Szabadság 1923. december 29-i számában egy bécsi hírlevélből tudhatjuk meg, hogy a jugoszláv kormány megkereste Wienerneustadt (Bécsújhely) város tanácsát, hogy visszakérje a Wesselényi-féle összeesküvés után kivégzett gróf Zrínyi Péter horvát bán és Frangepán Ferenc örgróf csontjait, hogy a két horvát főnemest horvát földre temessék el. A hamvak ellenértéke fejében a jugoszláv kormány két vagon disznósírt ajánlott fel Wienerneustadt városának. Wienerneustadt tanácsa ekkor még csak tanulmányozta az ügyet, de afölött, hogy elfogadja-e az ajánlatot, 1923 decemberében még nem döntött.

Zrínyi Péter - aki báni méltóságában s birtokai egy részében is utódja volt az elhunyt Miklósnak - lett a Habsburg-ellenes mozgalom vezetője anélkül, hogy „birtokában lett volna azoknak a képességeknek, melyek erre a célra kvalifikálták (minősítették) volna!” - írta Zrínyi Károly Csáktornya monográfiájában 1905-ben, majd így folytatta: „Mint vitéz és jeles katona dicsekedett is sok szép erényével s ifjúságától kezdve az ellenséggel szemben százszor tette is életét kockára, a sors által neki osztályrészül jutott vezérszereplésben valósággal mégis egy meggondolatlan töprengő gyermek benyomását keltheti az emberben. Azonkívül, hogy a nagyravágyás rugói mozgatták szereplésében, hozzá határozatlan is volt; nyílt vagy rejtett céljai elérésére, hol a török, hol az erdélyi, hol a francia segítséget kereste. S ebben egyéni nagyravágyásán kívül leginkább felesége, *Frangepán Katalin* mesterkedett.” Bécsújhelyen vetették börtönbe Frangepánnal együtt, majd „kínos vizsgálat” után idegen bírák, idegen

törvények alapján elítélték őket, és 1671. április 30-án mindkettőjüket törvénytelenül lefejezték.

Férje menekülésekor Zrínyi Péterné Csáktornyaán maradt. Zrínyi Péter csak röviden búcsúzhatótt el tőle. Annyi ideje volt csak, hogy szobájába menjen, vele kezét szoríthasson s hogy leányával egyetemben őt Istennek ajánlja (Zrínyi Károly, 1905). Az összeesküvésből kifolyólag senki sem szenvedett annyit, mint Zrínyiné Frangepán Katalin, aki 1673-ban halt meg a bántalmától megtörve. A Zrínyi-családra a Fátum egész súlyával nehezedett. A család Péter-ágának férfisarja, *János Boldizsár* katona akart lenni, de nem engedték meg neki, a gráci Schlossberg börtönben megvakulva, örülten, húsz év fogság után fejezi be az életét 1704-ben. Második leánya, *Judit Zágrábban, Aurorika Veronika* Klagenfurtban egy szmírnai kolostorban halt meg. Legidősebb leánya, *Ilona I. Rákóczi* Ferenc, utóbb Thököly Imre neje, II. Rákóczi Ferenc édesanyja, Kisázsiában halt meg száműzetésben férje oldalán Nicodémiában 1703-ban. A költő egyetlen fia, *Ádám* Csáktornya felét kegyelemből utóbb visszakapja (Péter osztályrészét konfiskálták), s így utolsó birtokosa volt a várnak. Mint a királyi hadsereg vasasnémet alezredese, Zalánkemén mellett esett el 1691. augusztus 19-én 29 éves korában. Ádám halála után a nagynevű család egész birtoka a gráci belső-ausztriai kamara kezére került.

12. kép: A Habsburg-ellenes szervezkedés vezetői:
Nadasdy Ferenc, Frangepán Ferenc és Zrínyi Péter.
I. Lipót nem kegyelmezett nekik, lefejeztette őket.

II. 4. SZÉPIRODALMI ALKOTÁSOK, AMELYEK A ZRÍNYI-KULTUSZT ERŐSÍTETTÉK A MAGYAR ÉS A HORVÁT SAJTÓBAN

A szépirodalmi alkotások, amelyek a *Zrínyi-kultuszt* erősítették a magyar és a horvát sajtóban, az átlagosnál magasabb esztétikai mércét nem ütötték meg. A Zrínyi Miklós tiszteletére írt verseket a *hazafias*, vagyis a *nemzeti* értékeket felmutató versek közé sorolhatjuk. Olyan versek is megjelentek a Muraköz hasábjain 1884 és 1902 között, amelyek Zrínyi Miklós költő születésnapjára vagy halálának az évfordulójára íródtak.

A szépirodalmi rovatokban, vagyis a tárcarovatokban megjelent versek sokszor patetikusan hatottak, de az átlagolvasó esztétikai igényeit kielégítették. A Muraköz tárcarovatában *Bálintffy Bálint* költő publikált a legtöbbet a Zrínyi-témakörből. *Nedeliczi Horváth Lajos és Kele György* is írtak egy-egy verset Zrínyire emlékezve. 1884-ben jelent meg horvát nyelven *Potlachnik Anton* Muraköz dicsőítése (Slava Medjimurju) című verse, amelyben a költő a Muraközt mint szülőföldjét dicsőíti. Az alkotók novellákat és elbeszéléseket is írtak Zrínyire emlékezve. 1890-ben a Szépirodalmi Közlönyben, amely az Alsólendvai Híradó heti szépirodalmi melléklete volt, Vachott Károly szerkesztésében jelent meg folytatásban *A bárd* című elbeszélés, amelyet *Bárd* álnéven írt. 1886-ban jelent meg Bálintffy Bálint *Isten ujjá* című elbeszélése a Muraközben, amely Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc, két magyar vitéz bécsújhelyi rabságáról és kivégzéséről szól. Az Alsólendvai Híradó 1908. XIII. évf. 50. számában jelent meg *iffjú Reverencsics István* tollából *Kié ez a bagolyvár?* című elbeszélés, amelyben a Zrínyiek várát és a Zrínyi-dinasztia híres személyiségeit eleveníti fel a szerző. A Muraköz 1902. június 15-i számában, a tárcarovatban jelent meg *dr. Nyáry Albert báró Zrínyi Miklós temetése* című elbeszélése, amelyben a szerző aprólékosan leírta a költő és a hadvezér temetését: „A csáktornyai vár gyászba öltözött, amikor eljött a temetés napja. Eljött az egész ország. Aztán kezdődött a temetési szertartás.”

A Magyar Paizs 1907. január 9-i számában jelent meg *Bezerédj László és Tarányi Ilma A magyar asszony* című drámai műve. A drámai művet *Lugmayer Ferenczné Tóth Erzsébet* olvasta fel Zalaegerszegen 1908. január 4-én a Csányi-ünnepélyen. A drámai mű V. képében, vagyis fejezetében *Zrínyi Ilona* mint történelmi személyiség, magyar nő jelenik meg. Az egyes szakaszok után, a drámai szövegben említett magyar nőket élőképekben mutatták be a közönségnek. Zrínyi Ilona alakját *Bosnyák Gézáné* jelenítette meg. A jelenetet halk zene kísérte *Sándor Zsigmond* hegedűművész vezetésével.

A „Muraköz“ tárczája.

Zrínyi.

Kursácnak szomorú emlékü erdeje! — kürtök
 Zengedezésétől hangzatos egykori táj!
 Csáktornya! keserű fájdalomak ősi tanyája,
 Drága hazánk keblén bánatos éji virág!
 Itt álltok a vitéz hajdanból bús tanujelként,
 Feltett nagy titkok elfeledői gyanánt.
 Erdő zöld moha leplén hervult teste a hősnak,
 Vad agyaráttól itt szenvedé gyászt az iró.
 Mondják: rejteke odvából int sárga irigye,
 S felfogadott bérénc legyvere dördüle rá...
 — Oh! mért nem ada Isten hősöknek csüdéltet.
 Hogy unokáik közt éljenek ezredeig!
 Mért korshan közösek ők más gyarló hüvelyével?
 Mért meri hős szívük' bántani síri halál!?...
 Végzetedet, jaj! késő már most kérni: javítsd meg!
 Égi honából őt el nem eresztí az Ur!
 Történelnek enyészhetlen lapjára felírván
 Tettei, melyekről a Mura dall susogó
 Halál, nemzeti halál vérrel szerze magának,
 S nem egyedül vérrel: ott vagyon a „Zrínyiász“!
 Olvasván remegő szívvel nagy őse halálát
 A szerető hontárs, két szeme könnybe borul.
 S ha tán könnyözönünk emlékköjére peregne:
 Elcsenovlóné a vízteli mély folyamot;
 Mert milliók keseregnek Kursánc régi göröngyén,
 S nincs e hazában szív, mely ne sírassa nevét!
 Imánk ihlete felszáll, — mint a hajnali harmat
 Rózsák kelyhéből — Isteni számoly elé;
 S ödvösség koronáját esdjük égi jutalmul:
 Erdemiért legyen az kivított koszorú!
 Dícsőn élj honom első bajnok- s dalnoka: Zrínyi!
 Zivataros multunk csillaga, dísze valál
 Még itt kell sanyarognunk, törvény bírja utunkat,
 Szellemi lényedtől zárva az enyhe vigasz...
 Kérőszót emelintni még most tiltva minékünk,
 Ámde reményünk él, hogy szabadon emelők
 Lészünk, minthate, új hont nyertünk csillagi fényben,
 És ha koporsónkban csörgni fog emberi csont.
 Akkoron esdve imázunk: néz le drága hazánkra!
 S szemsugaradból rá ödv. ragyogása derül!

Sztl. Bálintffy Bálint.

13. kép: Zrínyi. Megjelent a Muraköz–Medjumurje lapban.
 Csáktornya, 1884. július 20. 7. sz. 13. l.

(† 1864. november 18.)

Tövisz habérfa ága nem terem!
 Diesd elűd nem hagyhat korcsokat.
 A tiszta tűz, a régi érzelem
 Szikrát utód szívébe osztogat.
 Hol lángra gyúl a honfi-szerелеm,
 S felépit szétszórt, ősi ormokat,
 Hogy majd, ha ellen dől e szent hazán:
 Mátyrhálalt szenvedjen szirtfokán!

Szigetnek hőse ily nemes virág!
 S ez ősvirágunk s a r j a lett dísz.
 Csodálju ég, bámul'a a világ:
 „Feltámadott Szigetnek Zrínyije!”
 ... Más Zrínyi ő! de zeng azért imát,
 Hogy őse nem csüggedő szíve!
 Hogy védni ő is úgy tudá honát:
 Miként előde vára dőlő falát!

E tájon áll Zrínyink, e táj vaka
 Vitézi harcok tágas színhelye.
 Itt virradott fel élte hajnala.
 Csáktornyáról áradt szét hírneve.
 Hősi szíve e téren hervada ...
 ... Sírja még Kursaucnak ordoje!
 Hő-lelke itt örült vagy ölte gyász.
 Itt írta meg a híres „Zrínyiász.”

Itt látta ő, a zsenge ifju már,
 Hős apja, Györgynek vladalmait;

Ki, amidőn belőr pogány tatár
 E honba és felgyújtja falvait:
 Torolni vissza bösz csatára száll!
 S vagdalva a löröknek csontjait,
 Győzelmi tort ül hősi tábor.
 S zenéjük ott a mormogó Mura.

Itt nyerte ékes cserlombcimerét
 Csata hevében bátor dalia!
 Itt érte a kitüntetés nevé:
 Kezében országunknak zászlaja!
 S míg róna, bér harsogja szerteszét:
 „Ő most pogányok véres ostora!”
 Addig szerencse, hír feléje int,
 S felrakja őrlornyát, kevély Zerint!

S miként az égnek csaltogó tüze.
 De szinte nyájas napsugára van:
 Ugy Zrínyi Miklós lángra gyúlt szíve,
 Vagy volt haraggal telve lázasan.
 Melv. hogyha bömbölt rá veszély dühe.
 Min szélvihar zúgott irgalmatlan:
 Vagy Múza-szellem hogyha ráhajolt:
 Szívében csalogánymadár dalolt.

S dalolt akként, mint honfiszív dalol!
 S ránk hagyta osztályrészü mind, amit
 Kicsalt szívének dús világából,
 Szűz énekére nyitva ajkait:
 „Tekints az égre, s nem csatkozol!
 Az Őr mutatja ott malasztjait!”
 S kibírja elfeledni hő szavát:
 „Tiszteld, becsöld Istent, királyt, hazát!”

S nagy époszunk, becses ajándoka,
 Erekléként mit féltő örözünk:
 Honfszerelmének büszke temploma!
 Letérdepel előtte nemzetünk:
 Mert szent szabadság benne ákloza!
 S ha búhaj ér vessük reá szeműnk
 És kintainknak árja elapad,
 Mert írva ott: „Magyar, magyar maradt!”

14. kép: Zrínyi, a költő emlékezete.
 Megjelent a Muraköz-Medjimurje lapban.
 Csáktornya, 1884. november 20. 19. sz. 37. l.

BEFEJEZÉS

Az Alsólendván élő *Bánffyak* kultúrát pártoló és mecénási tevékenységéről a családi naplóból tudunk meg megbízható adatokat. A Bánffy-naplóból tudjuk meg a *Zrínyiekhez* kapcsolódó történelmi eseményeket is. A Zrínyi családdal kapcsolatosan néhány bejegyzés található a Bánffy-naplóban. A Zrínyiek két alkalommal is részt vettek Alsólendva várának a megvédésében. Segélycsapatokat küldtek Alsólendvára 1603-ban és 1609-ben is Bánffy Kristóf várúrhoz.

A Zrínyi-kultusz hivatalos jelei megtalálhatók a történelmi Zala megye sajtójában 1880-tól 1920-ig főleg a tudományos jellegű publikációkban, a néphagyományokkal kapcsolatos közlésekben, a társasági hírekben és tudósításokban, a szépirodalmi alkotásokban, valamint a történelmi tényekre hivatkozó szövegekben. A Zrínyi-kultusz legméltóbb kifejezése a Zrínyi-emlékoszlop felavatásával vált egyértelművé Csáktornyan 1904. június 12-én. Csáktornyan régóta nem volt olyan ügy, amely iránt oly általános érdeklődést tanúsítottak volna, mint a *Zrínyi-emlékoszlop* ügye iránt 1901-1904 között. Az emlékoszlopra minden társadalmi rétegből adakoztak. Az adakozás behálózta az egész Muraközt, kiterjedt Magyarország területére is. Vas és Zala megye, Alsólendva és Muraszombat lakossága is részt vett benne.

Zrínyiről dombokat, hegyeket, földrajzi helyeket, Csáktornyan kávéházat, szállodát és tereket is elneveztek. A Zrínyi-kultusz a történelmi Zala vármegyében, az egész Muraközben 1880-1920 között kifejezetten jelen volt a magyar és a horvát sajtóban. 1920 után ez a hatás enyhült, és más hangsúlyt kapott Horvátország területén.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Alsólendva nagyközség millenniumi emlékkönyve. 1896. (hasonmás kiadás) - Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (a továbbiakban MNMI), 1996. 8-9. 1.

Bence Lajos: *Írott szóval a megmaradásért, (A szlovéniai magyarság 70 éve)* - Lendva: MNMI, 1994. 76-79. 1.

Bene Sándor, Borián Gellért: *Zrínyi és a vadkan* - Helikon, 1988.

Csuka Judit: A Zrínyi-sírok Szentilonán. *Naptár 1992* - Lendva: Szlovéniai Magyar Írócsoport, 1991. 154-156. 1.

Csuka Judit: *A Zrínyi-kultusz a történeti Zala megye sajtójában 1880-1920.* Szakdolgozat - Budapest: ELTE BTK magyar-könyvtár szakon. 1991. 135. 1.

Csuka Judit: A Zrínyi-kultusz dokumentumai a történelmi Zala vármegye sajtójában (1880-1920). *Irodalomismeret.* 2002. február. XI. évf. 1-2. sz. 139-144. 1. - Budapest: Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2002.

Dervarics Kálmán: *Gróf Zrínyi Miklós, a költő halála 1664-ben, történelmi cáfolat* - Szombathely, 1881.

Drago Feletar: *Iz povjesti Medjimurja, slike iz Hrvatske povjesti i drugi feljtoni. Ogranak matice Hrvatseke* - Čakovec, 1968.

Göncz László: *Fejezetek Lendva történetéből 1920-ig* - Lendva: MNMI, 1996. 67-83. 1.

Göncz László: Hadik Mihály története. *Naptár 2001* - Lendva: MNMI, 2000. 82-95. 1.

Göncz László: Hadik Mihály története. Dervarics Kálmán helytörténeti író kutatásai nyomán. *Naptár 2001* - Lendva: MNMI és Magyar Nemzetiségi Tájékoztató Intézet, 2001. 82-94. 1.

Iványi Béla: *Két Zrínyi Miklós körmendi levele* - Budapest, 1943. 21-22. 1.

Kolozsvári Grandpierre Endre: *Gróf Zrínyi Miklós meggyilkoltatása* - Budapest: Titokfejtő Könyvkiadó, 1997.

Kovács Attila: A Bánffyak. *Naptár 2000* - Lendva: MNMI, 1999. 92-97. 1.

Kovács Attila: Konferencia a Zrínyiekről. *Népújság*, 2001. szeptember 27. 9. 1.

Kovács Sándor Iván: *Zrínyi-tanulmányok* - Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979.

Király Erzsébet, Kovács Sándor Iván: „Adriai tengernek fönnforgó habjai”. Tanulmányok Zrínyiről és itáliai kapcsolatokról - Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983. 15-33. 1.

Magyar Országos Levéltár, P. 1314. Batthyány hg. Körmendi It. Missiles: 1860. Sz. - Bánffy Kristóféhoz mellékelve Keglevith Zs. Leveli is.

Magyarok a Kárpát medencében, összeállította Glatz Ferenc - Budapest: Pallas, 1989. 99. 1.

Monok István: Nyugat-magyarországi olvasmányok a XVI-XVII. században - az OSZK főigazgatójának nyitó előadása Kultsár György 1574-ben kiadott Postillájáról szóló tudományos tanácskozáson - Lendva, 2001. szeptember 20-án.

Sík Sándor: *Zrínyi Miklós* - Budapest: Franklin Társulat.

Tantalics Béla: Lendva kulturális emlékei a 16. sz. második feléből - Lenti: Zala Megyei Levéltár, 1988. 28., 32-33., 56-57. 1.

Tóth Sándor: Újabb adatok a Bánffy családról és a lendvai várról. *Muratáj* '96/2 - Lendva: MNMI, 1997. 73-84. 1.

Tóth Sándor: Képek a török korból és a rátkai lesvetés. *Naptár 1997* - Lendva: MNMI, 1996. 100-107. 1.

Tüskés Tibor: *Így élt Zrínyi Miklós* - Budapest: Móra Könyvkiadó, 1973.

Zalai Millennium: Szemelvények Zala megye múltjából. Egy főúri család a XVI. században - Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár, 2000. 25-28. 1.

Zala megye ezer éve. Tanulmánykötet a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére - Zala Megye Önkormányzata, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, főszerkesztő: Vándor László. 2001. 70-71., 81-82., 89-96., 102-106. 1.

Zrínyi Károly: *Csáktornya monográfiája* - Csáktornya, 1905. (A Zrínyi-epoka, 38-60. L., Asztaltársaságok-Zrínyi asztal, 17. 1., Zrínyi-emlékoszlop, 301-304. 1. Zrínyi-önképzőkör 283-287. 1.)

BIBLIOGRÁFIAI JEGYZÉK

Az átnézett folyóiratok és hírlapok betűrendes bibliográfiája

RÖVIDÍTÉSEK

--Fel.szerk.	felelős szerkesztő
--Főszerk.	főszerkesztő
--J	jelzet
--K	kiadó
--L	lelőhely
--mts.	munkatárs
--Ny	nyomda
--OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
--r.	rétnagyiség
--sz.	szám
--sztl.	számozatlan
--Szerk.	szerkesztő
--Tsa.	Társa

1. ALSÓ-LENDVAI HIRADÓ I.: J:FM3/3019, H 2.580

Vegyes tartalmu hetilap. Lendva/Alsó-Lendva, 1889/jan.12./-1890/dec./, megjelent hetenként egyszer.

Fel.szerk. Pataky Kálmán és Vachott Károly

K és Ny: Kardos Gábor, 1889. ápr. 14.: Szabó György, 1898 jul.14.:

Farkas János - 2 r.

A lap 1890. aug. 24-től Farkas János keszthelyi nyomdájában készült. Társalapja a Szépirodalmi Közlöny

L: OSZK 1889-1-51.sz. 1 mell.,1890 1-48 sz. 2 mell.

2. ALSÓLENDVAI HIRADÓ II.: J:FM3/3019, H 2.580

/1919 jun.22./: Szocialista lap. Lendva/Alsólendva/.

/1896-1919 jul.20./megjelent hetenként egyszer.

Szerk.: Andor Pál, 1900. nov. 11.: Korom György, 1907. febr. 3.: Oszeszki Mihály Viktor, 1918. márc. 3.: Reiter Ernő

K: Andor Pál, 1900. nov. 11.: Balkányi Ernő

Ny: Balkányi Ernő - 2 r.

L: OSZK 1899-1901, 1902-1-39 sz., 1903-1904, 1905-1-4, 6-52 sz. Lényegtelen változás volt a lap címében 1904. okt. 2.: Alsólendvai Hiradó /Alsó-Lendvai Hiradó helyett/

3. Alsó-Lendva és Vidéke: J:FM3/1415:FM3/2779 ,H 5.911

Társadalmi, szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap. Lendva /Alsólendva/ 1897. máj.6.-/máj. 20./

Megjelent hetenként egyszer. Szerk. Bodnár János, Nagy Ferenc

Ny: Fischer Fülöp, Čakovec./Csáktornya/ - 2 r.

L: OSZK 1897-1-3 sz.

4. Délzala I.: J:FM3/4693:H 2.593

Társadalmi, közművelődési és közgazdasági hetilap.

A helybeli és a járási hatóságok, az alsólendvai községi és körjegyzői egylet, az Alsólendva Vidék Takarékpénztár Rt. hivatalos közlönye. Lendva /Alsólendva/. 1887-1899 jan. 15. Megjelent hetenként egyszer. Fel.szerk. Németh Mihály.

Ny: Balkányi Ernő-2 r.

K:Muraszombati Járási Gazdák Szövetsége

L:OSZK 1898 24, 27 sz., 1899. Adataink 1898 júni. 12-től érvényesek.

5. Gazdasági Értesítő: J: H 24.586

Murska Sobota/Muraszombat/ 1911. szept.-/1913. márc./

Megjelent havonként egyszer. Szerk. Richter József.

Ny: Balkányi Ernő

L: OSZK 1911-1-2 sz., 1912 1-5 sz., 1913 1-3 sz.

6. Magyar Paizs: J:FM/6284, H 1.289

Zalaegerszeg. 1900. okt. 4. - 1917. /ápr./ Megjelent hetenként egyszer. Szerk. Borbély György, 1902 szept. 25.: Z. Horvát Lajos. Mts.: 1914: Lengyel Ferenc.

K: 1902. szept. 25: Borbély György

Ny: Breisach Sámuel, 1901. nov. 7.: Vágó János, 1901. nov. 14.: Özv. Tahy Rozália és Tsa., 1914. nov. 26.: Balkányi Ernő, 1914. dec. 17: Lőyy Bernát, Tapolca - 2 r.

L: OSZK 1900-1901, 1902 1-48, 50 sz., 1903, 1904 1-19, 21-23, 25 sz., 1905, 1906 1-3,5-sz., 1907 1-7, 9 sz., 1911, 1914 1-30, 32 sz., 1915 1-25, 27 sz., 1916 14-22 sz., 1917 6-12 sz.

7. Medjimurske novine-/Muraközi Újság/

/Čakovec/ Csáktornya. 1918. Megjelent hetenként egyszer, vasárnap.

Ny:??/-2 r. Horvát nyelven jelent meg, négyoldalas terjedelemben.

8. Muraköz I. /Medjimurje/: J:FM3/965: H1.002

/Čakovec/. Csáktornya.1904. Megjelent hetenként egyszer.

Ny: Strausz Sándor - 4 r.

9. Muraköz II. /Medjimurje/: J:FM3/965:FM3/213: H.1.002

Helyi érdekű, vegyes tartalmu lap. 1885. feb. 8.:Vegyes tartalmu hetilap, Novine za medjimurski puk. 1886. Jan. 10: magyar és horvát nyelven megjelenő társadalmi, ismeretterjesztő és szépirodalmi hetilap. 1914 szept. 11: Politikai hetilap. 1884-től társlapja a Medjimurje.

Čakovec./Csáktornya/. 1884. júni. 10.-1944. /jun. 30./ szün. 1918. /jun. 30.-1941. szept. 11.

Megjelent havonként háromszor, 1885. jun. 30.: Margitai József szerk., 1906. jan. 7.: Dékány Mihály, Loparits R. József, 1907. okt. 27.: Zrínyi Károly, Rhosóczy Elek, 1909. aug. 22.: Zrínyi Károly, 1941. szept. 11.: Szabad Lajos, 1942 máj. 8.: Pecsornik Ottó.

K: Fischer Fülöp, Strausz Sándor, 1906. jan. 7: Strausz Sándor, 1941. szept. 11.: Muraközi Katolikus Könyvnyomda, Könyvkötészet, Papír- és Könyvkereskedés, 1942. máj. 8.: Pecsornik Ottó.

Ny: Fischer Fülöp, 1894. aug. 19. Fischer Fülöp, Strausz Sándor, 1941. nov. 1-26.: Közgazdasági, Nyagykanizsa, 1942 máj.8: Muraközi Katolikus Ny. - 4. r., 1884 júli. 20. - 2. r.

L: OSZK 1884-1892, 1893 1-27, 29 sz., 1894 1-51 sz., 1895-1908, 1909 1-11, 13 sz., 1910-1913, 1914 1-26 sz., 1941-12 sz., 1942 1-14, 16-26, 28 sz., 1943 1-6, 8-51 sz., 1944.

A Zala c. lap írja (1909. 27. sz.) „Csáktornyán megjelenő Muraköz c. hetilap 1909. június 2-án fennállásának 25. évét jubilálta. Laptulajdonosa és kiadója Fischer Fülöp volt, aki a lapot később vejének, Strausz Sándornak adta át. A jubileum idején szerkesztette Zrínyi Károly, állami tanítóképző intézeti tanár. Munkája: Csáktornya monográfiája /Csáktornya, 1905/.

10. Murszombat és Vidéke: J:FM3/1042

Magyar és vend nyelvű, vegyes tartalmu hetilap. 1889. júli. 21.: Vegyes tartalmu hetilap, 1891. jan. 4.: Gazdasági és társadalmi hetilap, 1897. jan. 28.: A Vendvidéki Magyar Közművelődési Egyesület közlönye, 1912. jan. 3.: Alcím nélkül, 1917. jan. 7. Társadalmi és gazdasági hetilap. Murska Sobota /Murszombat/, 1884. dec. 25.-/1944. szept. 29./szün.: /1919-1941/. Megjelent hetenként egyszer.

Fel.szerk. Takács István, 1886. jan. 10.: Olajos Sándor, 1887. jan. 2.: Kovács Károly, 1889. Máj. 12.: Takács R. István, 1890. Grünbaum Márk, 1891. febr. 15.: Takács R. István, 1893. febr. 12.: Horvát György, 1895. jan. 6.: Csorna Jenő, 1897. ápr. 18.: Khál Elek, 1897. máj. 23.: Wellisch Béla, 1897. júni. 27.: Wilfinger Károly, 1899. ápr. 2.: Sinkovich Elek, 1904. okt. 23.: Vratasits Iván, 1906. júli. 1.: Czifrák János, 1917. nov. 11.: Vályi Sándor, 1918. jan. 6.: Scheiber Nándor, 1943. máj. 28.: Lindvay /Harner/ Nándor.

K: Grünbaum Márk, 1895. jan. 6.: Gondos /Grünbaum/ Márk, 1897. ápr. 18.: Khál Elek, 1897. máj. 23.: Wellisch Béla, 1919. márc. 30.: Fülöpy József, 1941. máj. 24.: Szász Ernő.

Ny: Grünbaum Márk, 1895. jan. 6.: Gondos /Grünbaum/ Márk, 1897. ápr. 18.: Wellisch Béla, Szentgotthárd, 1898. jan. 2.: Ujházy Miksa, 1899. ápr. 30.: Kohn Mór, 1899. jun. 4.: Hirschl Nándor, 1904. ápr. 3.: Ujházy Miksa, 1904. júli. 24.: Balkányi Ernő, 1918. ápr. 30.: Vendvidéki Könyvnyomda - 2 r.

L: OSZK, 1884-1889, 1890 1-48, 50 sz., 1881-1894, 1895 1-17, 19 sz., 1896, 1897 1-14, 16-48, 51 sz., 1898 1-12, 14 sz., 1899 1-3 sz., 1900, 1901 1-13, 15 sz., 1902, 1903 1-9, 11 sz., 1904 1-14, 16 sz., 1905-1918, 1919 1-18 sz., 1941-43, 1944 1-40 sz.

11. Nagy-Kanizsa I.: J:FM3/2417, H785/2417

1890. szept. 1.-/szept. 6./ Nagykanizsa. Megjelent hetenként egyszer. Szerk. Dézsy Antal.

K és Ny: Irodalmi Társulat. Budapest - 4 r.

L: OSZK 1890. szept. 6-i sz.

12. Nagy-Kanizsa és Vidéke: J:FM3/2246, H 788/2246

Helyi és megyei érdekű, vegyes tartalmú hetilap. Nagykanizsa. 1890. júni. 18.-/nov./ Megjelent hetenként egyszer. Főszerk. Varga Lajos. Szerk. Szalay Sándor, Hoffman Mór, Hajgató Sándor.

Ny: Weiss Lipót és Fia - 4 r.

L: OSZK 1890.

13. Nagykanizsa II.: J: FM3/2417: H785/2417

Nagykanizsa. 1906. /ápr. 1-1909/ Megjelent hetenként kétszer. Fel.szerk. Balázsi Károly 1907. febr. 1.: Gábor Ernő, 1908. jan. 3.: Ihászi Horvát István, 1908. márc. 17.: Csillag Jenő.

K: Ofenbeck Vilmos, Balázsi Károly.

Ny: Ofenbeck Vilmos, Balázsi Károly, 1907. márc. 18.: Hartmann János - 2 r.

L: OSZK 1906-1907, 1908 1-60, 62-64, 66-101 sz.

14. Szépirodalmi Közlöny: J: FM3/7230: H 7.254

Az Alsó-Lendvai Híradó rendes szépirodalmi heti melléklete. Lendva /Alsólendva/. 1890. jan. 5.-/jan. 12./

Megjelent hetenként egyszer. Szerk.: Vachott Károly.

K és Ny: Farkas János, Keszthely - 4 r.

L: OSZK. 1890 1-2 sz., Főlapja: Alsó-Lendvai Híradó I.-2.

HELYNEVEK a kiadványok, kiadók és nyomdák felsorolásával, betűrendben

CSÁKTORNYA /Čakovec/-Jugoszlávia

Kiadványok:

1. Medjimurske Novine 6/1918/-Muraközi Újság
2. Muraköz I. /1904/-Medjimurje
3. Muraköz II. /1884-1908, 1941-1944/-Medjimurje-2-3-kétnyelvű /magyar és horvát/

Kiadó: Fischer Fülöp
Muraközi Katolikus Könyvnyomda
Pecsorik Ottó
Strausz Sándor

Nyomda: Fischer Fülöp
Muraközi Katolikus Könyvnyomda
Strausz Sándor

LENDVA /Lendava/-Szlovénia

Kiadványok:

1. Alsó-Lendvai Híradó I. /1889-1890/
2. Alsólendvai Híradó II. /1896-1919/
3. Alsólendva és Vidéke /1897/
4. Délzala I. /1897-1899/
5. Szépirodalmi Közlöny /1890/

Kiadó: Andor Pál, Balkányi
Erő, Fazekas János,
Kardos Gábor,
Szabó György

Nyomda: Balkányi Ernő
Fazekas János
Kardos Gábor
Szabó György
Wirth Károly

MURASZOMBAT /Murska Sobota/-Szlovénia

Kiadvány:

1. Murszombat és Vidéke

Kiadó: Grünbaum Márk
Khál Elek

Nyomda: Balkányi Ernő
Grünbaum Márk
Hirsch Nándor
Kohn Mór

NAGYKANIZSA

Kiadványok:

1. Nagy-Kanizsa I. /1890/
2. Nagy-Kanizsa és Vidéke /1890/
3. Nagykanizsa II. /1906-1909/

Kiadó: Balázsi Károly
Ofenbeck Vilmos

Nyomda: Balázsi Károly
Ofenbeck Vilmos
Weiss Lipót és Fia

ZALAEGERSZEG

Kiadvány:

1. Magyar Paizs

Kiadó: Borbély György

Nyomda: Breisach Sámuel
Balkányi Ernő
Thay Rozália és Társa
Vágó János

Bibliográfiai függelék betűrendben és évfolyamok szerint

A VIZSGÁLT LAPOK RÖVIDÍTÉSE

1. Alsó-Lendvai Híradó - A. L. H.
2. Alsólendvai Híradó - A. L. H.
3. Magyar Paizs - M. P.
4. Muraköz - Mu.
5. Medjimurje - Me.
6. Nagykanizsa - N. K.
7. Szépirodalmi Közlöny - Sz. K.

1. ALSÓ-LENDVAI HIRADÓ

1889 I.évf.:

1. A. L. H. 1889 jan. 20. I. évf. 2. sz. Wachot Sándorné: **Kárpáti monda** II/1.
2. A. L. H. 1889 jan. 27. I. évf. 3. sz. Wachot Sándorné: **Kárpáti monda-A karbunkus torony** II/1.
3. A. L. H. 1889 feb. 2. I. évf. 4. sz. Wachot Sándorné: **Kárpáti monda** II/1.
1. A. L. H. 1889 feb 10. I. évf. 5. sz. Wachot Sándorné: **Kárpáti monda** II/1.
2. A. L. H. 1889 feb. 17. I. évf. 6. sz. Wachot Sándorné: **Kárpáti monda** II/1.
3. A. L. H. 1889 feb. 24. I. évf. 7. sz. Wachot Sándorné: **Kárpáti monda** II/1.
4. A. L. H. 1889 szep. I. évf. **A magyarságért** IV/2.

1890 II. évf.:

1. A. L. H. 1890 nov. 2. II. évf. 44. sz. Wachot Sándorné: **Zalavármegye íróihoz** III/3.

1902 VII. évf.:

1. A. L. H. 1902 máj. 25. VII. évf. 21. sz. **Nemzeti szempontok** IV/4.
1. A. L. H. 1902 jun. 29. VII. évf. 26. sz. **Nyelvében él a nemzet** V/2.

2. ALSÓLENDVAI HIRADÓ

1908 XIII. évf.:

1. A. L. H. 1908 XIII. évf. 50. sz. Ifj. Reverencsics István: **Kié ez a bagolyvár ?** II/1.

1909 XIV. évf.:

1. A. L. H. 1909 XIV. évf. 24. sz. B. S.: **Böngészet a magyar történelem mezején** II/1.
2. A. L. H. 1909 XIV. évf. ápr. 11.: Dr. Csondor Gergő: **Hangulatok** /történelmi arcképcsarnok/

1911 XVI. évf.:

1. A. L. H. 1911 feb. 26. XVI. évf. 9. sz. **Muraköz visszacsatolása** IV/4.
2. A. L. H. 1911 márc. 12. XVI. évf. 11. sz. Kontler Gyula /Julián-Egyesületi tanító/: **Márciusi gondolatok** IV/3.
1. A. L. H. 1911 szept. 24. XVI. évf. 39. sz. **Csináljuk internátust** V/2.

1912 XVII. évf.:

1. A. L. H. 1912 máj. 12. XVII. évf. 19. sz. Kozma Imre /tanító/: **Szerbek és magyarok** IV/4.

3. MAGYAR PAIZS

1900 I. évf.:

1. M.P. 1900 nov. 8. I. évf. 6. sz. **Vörösmarty Mihály** III/4.

1902 III. évf.:

1. M.P. 1902 szept. 11. III. évf. 37. sz. Ligeti: **Muravidéki levelek V. - Cselekedjünk** I/4.
2. M.P. 1902 szept. 25. III. évf. 39. sz. Ligeti: **Muravidéki levelek VII. - Ünnepeink** I/4.
3. M.P. 1902 okt. 23. III. évf. 44. sz. **Muraközi magyarosodása** V/2.

1903 IV. évf.:

1. M.P. 1903 jan. 8. IV. évf. 2. sz. Ligeti: **Muravidéki levelek XIII.: Muraköz magyarosodása** I/4.
2. M.P. 1903 jan. 22. IV. évf. 4. sz. Ligeti: **Muravidéki levelek XIV.: Muraköz magyarosodása** I/4.
3. M.P. 1903 jan. 29. IV. évf. 5. sz. Ligeti: **Muravidéki levelek XIV.: Muraköz magyarosodása** I/4.
4. M.P. 1903 okt. 15. IV. évf. 42. sz. **A muraközi tanítók köre** III/1.

1904 V. évf.:

1. M.P. 1904 jun. 2. V. évf. 22. sz. Meghívó: **Gróf Zrínyi Miklósnak, a költőnek és hadvezérnek kegyeletes emlékezetére** III/2.

1905 VI. évf.:

1. M.P. 1905 jun. 15. VI. évf. 24. sz. **Zrínyi Béla utazásai** II/4.
2. M.P. 1905 jun. 22. VI. évf. 25. sz. **Zrínyi Béla felolvasása** II/4.

1907 VIII. évf.:

1. M.P. 1907 jan. 19. VIII. évf. 1. sz. Özv. Bezerédj Lászlóné-Tarányi Ilma: **A magyar asszony /dráma/** IV/1.
2. M.P. 1907 jan. 10. VIII. évf. 2. sz. **Rákóczy-ünnep** IV/1.
3. M.P. 1907 jan. 31. VIII. évf. 5. sz.
 1. Bucsy István: **Sándor Zsigmond** IV/3.
 2. Borbély György: **Nemes verseny. Rákóczy-ünnepély** III/5.
 3. **Az irodalmi és művészeti körnek Rákóczy-estélye** III/5.
 4. M.P. 1907 szept. 19. VIII. évf. 38. sz. **A magyar nemzet** IV/4.

1908 IX. évf.:

1. M.P. 1908 ápr. 16. IX. évf. 16. sz. Árvay Lajos: **Zalamegye megint dolgozik, hogy Muraköz itt maradjon** I/3.
2. M.P. 1908 nov. 26. IX. évf. 48. sz.
 1. **Akkor és most - A bécsiek rólunk...** II/V/1.
 2. Buchheim Adolf bécsi diák: **A hős magyar az!** II/2.

1909 X. évf.:

1. M.P. 1909 jan. 21. X. évf. 3. sz. **Más tollából pár szó a vendvidékről** V/2.
2. M.P. jun. 10. X. évf. 23. sz. Borbély György: **Hitványok vagyunk Zrínyi M. földjén** IV/4.

1910 XI. évf.:

1. M.P. 1910 dec. 8. XI. évf. 49.sz. Gróf Hadik Gusztáv: **Böngészet Hadik Mihály körül, közli Oszeszly M. Viktor**

1911 XII. évf.:

1. M.P. 1911. Jun. 20. XII. évf. 29. sz. Verő: **Muraköz magyarosodása V/2.**
2. M.P. 1911 szept. 28. XII. évf. 39. sz. **Tanügyi ünnepség Muraközön III/1.**

1914 XV. évf.:

1. M.P. 1914 ápr. 2. XV. évf. 14. sz. Borbély György: **Szekfű urról semmit IV/4.**
2. M.P. 1914 jun. 25. XV. évf. 26. sz. Suszter Oszkár: **A két Kossúth IV/4.**

4. MURAKÖZ

1884 I. évf.:

1. Mu. 1884 jul. 20. I. évf. 7. sz. Bálintffy Bálint: **Zrínyi /vers/ IV/1.**
2. Mu. 1884 szept. 20. I. évf. 13. sz.
Belányi Tivadar: **Malikóczy Miklós I.** - Történeti monda II/1.
3. Mu. 1884 okt. II. évf. 14. sz. Belányi Tivadar: **Malkiőczy Miklós II.** - Történeti monda II/1.
4. Mu. 1884 okt. 10. I. évf. 15. sz. Bálintffy Bálint: **Mária /vers/ IV/1.**
5. Mu. 1884 nov. 20. I. évf. 19. sz. Bálintffy Bálint: **Zrínyi /a költő emlékezete/ vers IV/1.**

1885 II. évf.:

1. Mu. 1885 nov. 22. II. évf. 46. sz. Ujvári Mihály: **Adakozzunk a Zrínyi szoborra! III/2.**
2. Mu. 1885 nov. 8. II. évf. 44. sz. T.Gy.: **Nincs /emlékoszlop, emléktábla/ III/2.**
3. Mu. 1885 okt. 25. II. évf. 42. sz. **Nincs /emlékoszlop, emléktábla/ III/2.**

1886 III. évf.:

1. Mu. 1886 feb. 28. III. évf. 9. sz. Miskolci Arnold: **Csáktornya a XX. Sz.-ban, I. Descriptio generalis I/4.**
2. Mu. 1886 ápr. 11. III. évf. 15. sz.
1. Nedeliczi Horvát Lajos: **Mi nincs?.../vers/ IV/1.**
2. Bálintffy Bálint: **Isten ujja III/5**
3. Mu. Máj. 9. III. évf. 19. Sz. 1886. Miskolci Arnold: **Egy adat Csáktornya múltjából I/4.**
4. Mu. Máj 16. III. évf. 20. sz. Miskolci Arnold: **Csáktornya múltjából I/4.**

5. Mu. 1886 máj. 23. III. évf. 21. sz. Miskolci Arnold: **Csáktornya múltjából** /a város szabadság-levele/ I/4

6. Mu. 1886 júl. 4. III. évf. 27. sz. Miskolci Arnold: **Zrínyi önképzőkör-ének ismertetése** III/3.

1887 IV. évf.:

1. Mu. 1887 ápr. 3. IV. évf. 14. sz. **A Zrínyi önképzőkör ünnepélye** III/1.

2. Mu. 1887 júl. 10. IV. évf. 28. sz. H: **Csáktornya, 1887 júl. 7.** III/2.

3. Mu. 1887 szept. 8. IV. évf. 36. sz.

1. **Légy üdvözölve** /vers/ IV/1.

2. **Csáktornya múltjából** I/4.

3. **Éljen a király** /vezércikk/ III/4.

4. Mu. 1887. Nov. 6. IV. évf. 44. sz. Margitai József: **II. Muraköz múltjából** /A szent Mihályi fára/ I/4.

5. Mu. 1887. Nov. 13. IV. évf. 45. sz. Vrancsics Károly: **A megmagyarosított felső-muraközi helységnevek** II/3.

6. Mu. 1887 nov. 20. IV. évf. 46. sz. Margitai József: **Muraköz múltjából III.,/Szt. Ilona/** I/4.

7. Mu. 1887 nov. 27. IV. évf. 47. sz. Margitai József: **Muraköz múltjából IV.** /Szt. Ilona/ I/4.

8. Mu. 1887 dec. 4. IV. évf. 48. sz. **Egy adat Csáktornya múltjából** I/3.

9. Mu. 1887 dec. 11. IV. évf. 49. sz. **Muraköz múltjából V.** /Szt. Ilona 3 /I/4.

1888 V. évf.:

1. Mu. 1888 jan. 22. V. évf. 4. sz. **Muraköz múltjából-Szt. Ilona** VII/4.

2. Mu. 1888 feb. 5. V. évf. 6. sz. **Muraköz múltjából-Szt. Ilona** I/4.

3. Mu. 1888 márc. 4. V. évf. 10. sz. **Muraköz múltjából XI., Légrád/2/** I/4.

4. Mu. 1888 márc. 11. sz. **Muraköz múltjából XII., Új Zrínius /Zerinvár/** I/4.

5. Mu. 1888 ápr. 15. V. évf. **Muraköz múltjából XVI. Balicza-Turnicsa /Bántornya/** I/4.

1889 VI. évf.:

1. Mu. 1889 márc. 3. VI. évf. 10. sz. **Muraközi horvát népdalok**, /A magyar Néprajzi Társaság számára/ II/1.

2. Mu. 1889 aug. 25. VI. évf. 35. sz. **Egy kis közoktatás** V/2

1890 VII. évf.:

1. Mu. 1890 szept. 28. VII. évf. 39. sz. **Okiratok a Zrínyiek Korából I/4.**

1891 VIII. évf.:

1. Mu. 1891 ápr. 12. VIII. évf. 15. sz. Darabos László m.p. /L.S./ és Darabos Gáspár m.r. /L.S./: **Régi okiratok I/1.**

1892 IX. évf.:

1. Mu. 1892 ápr. 24. IX. évf. 17. sz. L.S.: **Régi okiratok I/1.**
2. Mu. 1892 feb. 21. IX. évf. 8. sz. **Régi okiratok I/1.**
3. Mu. 1892 jun. 5. IX. évf. 23. sz. L.S.: **Régi okiratok I/1.**

1893 X. évf.:

1. Mu. 1893 szept. 3. X. évf. 36. sz. Dr. Schwaiz Mór: **Emlékszobor Zrínyinek! I/5.**

1894. XI. évf.:

1. Mu. 1894 máj. 26. XI. évf. **Horvátország bánjai I/3.**
2. Mu. 1894. Nov. 18. XI. évf. 46. sz. Szokolay Lajos: **Emlékezés Zrínyi Miklós a költő 1664 nov. 18.-án történt haláláról I/4.**
3. Mu. 1894 dec. 2. XI. évf. 48. sz. Szokolay Lajos: **Emlékezés Zrínyi Miklós költő 1664 nov. 18.-án történt haláláról I/4.**
4. Mu. 1894 nov. 25. XI. évf. 47. sz. Szokolay Lajos: **Emlékezés Zrínyi Miklós a költő 1664 nov. 18.-án történt haláláról I/4.**
5. Mu. 1894. Dec. 9. XI. évf. 49. sz. Szokolay Lajos: **Emlékoszlop - története I/4.**
6. Mu. 1894 dec. 16. IX. évf. 50. sz. Szokolay Lajos: **Az emlékoszlop története I/4.**

1895 XII. évf.:

1. Mu. 1895 márc. 10. XII. évf. 10. sz. Gönczi Ferencz: **Utazás Horvát-Szlavonországban I/3.**

1901 XVIII. évf.:

1. Mu. 1901 feb. 17. XVIII. évf. 7. sz.
 1. Margitai József: **Emléktáblát Zrínyinek! III/2.**
 2. Brauner Lajos: **Gróf Zrínyi Miklós emlékezete I/4.**
2. Mu. 1901 feb. 24. XVIII. évf. 8. sz. Brauner Lajos: **Gróf Zrínyi Miklós költő emlékezete I/4.**

3. Mu. 1901 márc. 3. XVIII. évf. 9. sz. Brauner Lajos: **Gróf Zrínyi Miklós emlékezete** I/4.
4. Mu. 1901 márc. 10. XVIII. évf. 10. sz.
 1. Petrics Ignác /városbíró/: **Felhívás Zrínyi Miklós ügyében!** III/2.
 2. Brauner Lajos: **Gróf Zrínyi Miklós költő emlékezete** I/4.
5. Mu. 1901 ápr. 7. XVIII. évf. 14. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
6. Mu. 1901 máj 5. XVIII. évf. 18. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III. évf. 18. sz.
7. Mu. 1901 máj. 12. XVIII. évf. 19. sz. **Az első ezer korona** /A Zrínyi-emlék ügye/ III/2.
Mu. 1901 máj. 19. XVIII. évf. 20. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
8. Mu. 1901 jun. 2. XVIII. évf. 22. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
9. Mu. 1901 jun. 9. XVIII. évf. 23. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
10. Mu. 1901 jun. 16. XVIII. évf. 24. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
11. Mu. 1901 jun. 23. XVIII. évf. 25. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
12. Mu. 1901 jun. 30. XVIII. évf. 26. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
13. Mu. 1901 jul. 14. XVIII. évf. 28. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
14. Mu. 1901 jul. 21. XVIII. évf. 29. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
15. Mu. 1901 jul. 28. XVIII. évf. 30. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
16. Mu. 1901 aug. 11. XVIII. évf. 32. sz. **A Zrínyi-emlék** III/2.
17. Mu. 1901 aug. 18. XVIII. évf. 33. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
18. Mu. 1901 aug. 25. XVIII. évf. 34. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
19. Mu. 1901 szept. 8. XVIII. évf. 36. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
20. Mu. 1901 szept. 15. XVIII. évf. 37. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
21. Mu. 1901 szept. 22. XVIII. évf. 38. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
22. Mu. 1901 okt. 6. XVIII. évf. 40. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
23. Mu. 1901 okt. 13. XVIII. évf. 41. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
24. Mu. 1901 okt. 20. XVIII. évf. 42. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
25. Mu. 1901 okt. 27. XVIII. évf. 43. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
26. Mu. 1901 okt. 20. XVIII. évf. 43. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
27. Mu. 1901 nov. 10. XVIII. évf. 45. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
28. Mu. 1901 nov. 24. XVIII. évf. 46. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
29. Mu. 1901 dec. 1. XVIII. évf. 48. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
30. Mu. 1901 dec. 8. XVIII. évf. 49. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
31. Mu. 1901 dec. 15. XVIII. évf. 50. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
32. Mu. 1901 dec. 29. XVIII. évf. 52. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.

1902. XIX. évf.:

1. Mu. 1902 jan. 5. XIX. évf. 1. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
2. Mu. 1902 jan. 12. XIX. évf. 2. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
3. Mu. 1902 jan. 26. XIX. évf. 4. sz.
 1. **A Zrínyi-estély** III/1.
 2. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
4. Mu. 1902. Feb. 3. XIX. évf. 5. sz. **A Zrínyi emlék ügye** III/2.
5. Mu. 1902. Feb. 10. XIX. évf. 6. sz. **A Zrínyi emlék ügye** III/2
6. Mu. 1902 feb. 23. XIX. évf. 8. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 1. Mu. 1902 márc. 2. XIX. évf. 9. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 2. Mu. 1902 márc. 9. XIX. évf. 10. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 3. Mu. 1902 márc. 23. XIX. évf. 12. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 4. Mu. 1902 márc. 30. XIX. évf. 13. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 5. Mu. 1902 ápr. 27. XIX. évf. 17. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 6. Mu. 1902 ápr. 20. XIX. évf. 17. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 7. Mu. 1902 máj. 4. XIX. évf. 18. sz. Kele György: **A hős és író Zrínyi emlékezete** /vers/IV/1.
 8. Mu. 1902 jun. 15. XIX. évf. 24. sz. Dr. Nyáry Albert: **Zrínyi Miklós temetése** IV/4.
 9. Mu. 1902 aug. 3. XIX. évf. 31. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 10. Mu. 1902 aug. 10. XIX. évf. 32. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
 11. Mu. 1902 okt. 26. XIX. évf. 43. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.

1903 XX. évf.:

1. Mu. 1903 márc. 1. XX. évf. 9. sz. **A Zrínyi emlékmű** III/2.

1904 XXI. évf.:

1. Mu. 1904 jan. 3. XXI. évf. **A Zrínyi-emlékmű céljaira** III/2. sz.
2. Mu. 1904 jan. 10. XXI. évf. 2. sz. **A Zrínyi-emlék** III/2. sz.
3. Mu. 1904 jan. 24. XXI. évf. 4. sz. **A Zrínyi-emlék ügye** III/2.
4. Mu. 1904 máj. 29. XXI. évf. 22. sz. **Ünnep előtt** III/1.
5. Mu. 1904. Jun. 5. XXI. évf. 23. sz. **Ünnep előtt** III/1.
6. Mu. 1904 jun. 12. XXI. évf. 24. sz.
 1. Dr. Ruzsicska Kálmán: **Ne bántsod a magyart** I/5.
 2. Wlassics Gyula: **Zrínyi Miklós emlékezete** I/5.
 3. Margitai József: **A Zrínyi-emlék története** I/5

7. Mu. 1904 jun. 19. XXI. évf. 25. sz.

1. **Országos ünnep Csáktornyan I/5.**

2. Wlassics Gyula: **Zrínyi Miklós emlékezete I/5.**

8. Mu. 1904 jun. 26. XXI. évf. 26. sz. Dr. Ruzsicska Kálmán: **Zrínyi ünnepély I/5.**

1905 XXII. évf.:

1. Mu. 1905 okt. 15. XXII. évf. 42. sz. **Csáktornya monográfiája IV/4.**

1906 XXIII. évf.:

1. Mu. 1906. Jan. 7. XXIII. évf. 1. sz. Báró Knezevich Viktor: **A Zrínyi-sírok Szentilonán I/6.**

2. Mu. 1906 jan. 14. XXIII. évf. 2. sz. Zrínyi Károly: **A Zrínyi-sírok Szentilonán I/6**

3. Mu. 1906 feb 24. XXIII. évf. 8. sz. Cvetkovics Antal: **A Zrínyi emlékoszlop számadása III/2.**

4. Mu. 1906 feb. 11. XXIII. évf. 6. sz. Báróknezevich Viktor: **Még néhány szó a Zrínyi sírokról I/6.**

1908 XXV. évf.:

1. Mu. 1908 máj. 3. XXV. évf. 18. sz. **A Zrínyi-szelleme III/2.**

1909 XXVI. évf.:

1. Mu. 1909 máj. 9. XXVI. évf. 19. sz. **Zrínyi-ünnep III/1.**

2. Mu. 1909 máj. 30. XXVI. évf. 22. sz. Margitai Jenő: **A 25 éves Muraköz ünnepén IV/3.**

1911 XXVIII. évf.:

1. Mu. 1911 dec. 31. XXVIII. évf. 53. sz. Haller Jenő: **Légrád és a protestantizmus I/3.**

1913 XXX. évf.:

1. Mu. 1913 márc. 9. XXX. évf. 10. sz. Haller Jenő: **Zrínyi-szobrot Légrádra! I/5.**

1914 XXXI. évf.:

1. Mu. 1914 márc. 15. XXXI. évf. 11. sz. Kőváry Ottó: **A Zrínyi-vár kísértete /Történelmi rege/ II/1.**

5. MEDJIMURJE

1884 I. évf.:

1. Me. 1884 okt. 10. I. évf. 15. sz. Belányi Tivadar: **Malikóczy Miklós /Iz 1885. Medjimurskoga koledara/** II/1.
2. Me. 1884 okt. 17. I. évf. 16. sz. Potlachnik Anton: **Slava Medjimurja, /Muraköz dicsősége/** IV/1.

1888 V. évf.:

1. Me. 1888 márc. 4. V. évf. 10. sz. **Legrad** /2/ XI. I/4.
2. Me. 1888 márc. 11. V. évf. 11. sz. **XII. Novi Zrinium**, /Új Zrínium/ I/4.
3. Me. 1888 jul. 29. V. évf. 31. sz. **Iz povesti Madjarske /Petnajstletni tabor s Turcini/** I/4. /Magyarország történelméből, Tizenötéves tábor a törökökkel/

1889 VI. évf.:

1. Me. 1889 dec. 15. VI. évf. 51. sz. Iz povjesti Magjarske: **II. Rákóczy** II/4.

1890 VII. évf.:

1. Me. 1890 jan. 5. VII. évf. 1. sz. K: **Iz Rudolfa Habsburskoga Hunyady Matyas** I/4. /Habsburg Rudolftól Hunyady Mátyásig/

1892 IX. évf.:

1. Me. 1892 jan. 10. IX. évf. 2. sz. **Nekaj iz povesti Madjarske: Avari od Hunov...** I/4. /Mo. történetéből: Az Avarok és a Hunok/
2. Me. 1892 máj. 15. IX. évf. 20. sz. Iz povesti Magjarske: **Pod vodji iz hiže Arpadske** I/4. /Az Árpádok uralkodásakor/
3. Me. 1892 aug. 14. IX. évf. 33. sz. Iz povesti Magjarske: **II Sveti Štefan** I/4. / Mo. történetéből: Szent István/
4. Me. 1892 nov. 6. IX. évf. 45. sz. Iz povesti Magjarske: **Štefan II.**, I/4.
5. Me. 1892 nov. 20. IX. évf. 47. sz. Iz povesti Magjarske: **Béla IV.**, I/4. /Mo. történetéből: Béla IV./
6. Me. 1892 nov. 27. IX. évf. 48. sz. Iz povesti Magjarske VIII.: **Štefan V.**, I/4. /Mo. történetéből: Szent István V./
7. Me. 1892 dec. 4. IX. évf. 49. sz. Iz povesti Magjarske IX.: **OTTO**, I/4. /Mo. történetéből: Ottó/

1893 X. évf.:

1. Me. 1893 jan. 8. X. évf. 3. sz. Iz povesti Magjarske XII.: **Ladislav** I/4. /Mo. történetéből: László/
2. Me. 1893 jan. 15. X. évf. 4. sz. Iz povesti Magjarske XIII.: **Korvin Janoš** I/4. /Mo. történetéből: Korvin János/
3. Me. 1893 jan. 22. X. évf. 5. sz. Iz povesti Magjarske XIV.: **Ivan Zapolya** I/4. /Mo. történetéből: Zápolya/
4. Me. 1893 feb. 19. X. évf. 8. sz. Iz povesti Magjarske XVI: **Štefan Dobo** I/4.
5. Me. 1893 feb. 26. X. évf. 9. sz. Iz povesti Magjarske XVII: **Zrínyi** I/4. /Mo. történetéből: Zrínyi/
6. Me. 1893 ápr. 9. X. évf. 15. sz. Iz povesti Magjarske XIX: **Zrínyi Ilona** I/4. /Mo. történetéből: Zrínyi Ilona/
7. Me. 1893 ápr. 16. X. évf. 16. sz. Iz povesti Magjarske XX: **Maria Teresia** I/4. /Mo. történetéből: Mária Terézia/
8. Me. 1893 ápr. 23. X. évf. 17. sz. Iz povesti Magjarske XXI: **Jožef II.** I/4. /Mo. történetéből: II. József/
9. Me. 1893 jun. 4. X. évf. 23. sz. Iz povesti Magjarske XXIII: **I. Franjo** I/4. /Mo. történetéből: I. Ferenc/
10. Me. 1893 jun. 11. X. évf. 24. sz. Iz povesti Magjarske XXVI: **I. Franjo Josip** I/4. /Mo. történetéből: I. Ferenc József/

1896 XIII. évf.:

1. Me. 1896 jun. 7. XIII. évf. 23. sz. **S a milenijske izložbe** IV/4. / A Millenniumi emlékmű/
2. Me. 1896 szept. 20. XIII. évf. 38. sz. **Živio nam kralj!** IV/4. /Éljen a király!/

1897 XIV. évf.:

1. Me. 1897. Okt. 3. XIV. évf. 40. sz. **Njemački car u Budimpešti** IV/4.
2. Me. 1897 okt. 10. XIV. évf. 41. sz. **Politički pregled** IV/4. /Politikai körkép/

1899 XVI. évf.:

1. Me. 1899 okt. 1. XVI. évf. 40. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **Miksa**, I/4. / Mo. történetéből: Miksa/
2. Me. 1899 okt. 15. XVI. évf. 42. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **Rudolf**, I/4. / Mo. történetéből: Rudolf/
3. Me. 1899 okt. 22. XVI. évf. 43. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **II. Matjaš**, I/4. / Mo. történetéből: II. Mátyás/

4. Me. 1899 okt. 29. XVI. évf. 44. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **III. Ferdinand**, I/4. / Mo. történetéből: III. Ferdinánd/
5. Me. 1899 nov. 5. XVI. évf. 45. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **I. Leopold**, I/4. / Mo. történetéből: I. Lipót/
6. Me. 1899 nov. 12. XVI. évf. 46. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **Tökölyi Imre**, I/4. / Mo. történetéből: Thökölyi Imre/
7. Me. 1899 nov. 26. XVI. évf. 48. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **Rákóczy Ferencz II.**, I/4. / Mo. történetéből: Rákóczy Ferencz II./
8. Me. 1899 dec. 3. XVI. évf. 49. sz. Losparits: Iz povesti Magjarske: **I. József**, I/4. /Mo. történetéből: I. József/

1901 XVIII. évf.:

1. Me. 1901 feb. 17. XVIII. évf. 7. sz.
1. Margitai József: **Spomenik Zrinjiju !** III/2. /Emlékműt Zrinyinek!/
2. Braunner József: **Spomen Zrinji Mikloš grofa**, III/2. /Emlékműt Zrínyi Miklós grófnak/
2. Me. 1901 feb. 24. XVIII. évf. 8. sz. Braunner Lajos: **Spomen Zrínyi Mikloš grofa**, III/2.
3. Me. 1901 ápr. 1. XVIII. évf. 13. sz. **Spomen Zrínyiju** III/2. /Zrínyi emlékmű/
4. Me. 1901 márc. 24. XVIII. évf. 12. sz. **Spomen Zrínyiju**, III/2.
5. Me. 1901 ápr. 7. XVIII. évf. 14. sz. **Spomenik Zrínyijev** III/2. /Zrínyi-emlékmű/
6. Me. 1901 ápr. 14. XVIII. évf. 15. sz. **Sopenik Zrínyijev**, III/2.
/Zrínyi emlékmű/
7. Me. 1901 ápr. 21. XVIII. évf. 16. sz. **Sopenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi emlékmű/
8. Me. 1901 ápr. 28. XVIII. évf. 17. sz. **Sopenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi emlékmű/
9. Me. 1901 máj. 5. XVIII. évf. 18. sz. **Sopenik Zrínyijev**, III/2.
10. Me. 1901 máj. 12. III/2. **Spomenik Zrínyijev** /Zrínyi-emlékmű/
1. Me. 1901 máj. 26. XVIII. évf. 21. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/
2. Me. 1901 jun. 7. XVIII. évf. 23. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/
3. Me. 1901 jun. 21. XVIII. évf. 25. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/
4. Me. 1901 jun. 30. XVIII. évf. 26. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/
5. Me. 1901 okt. 6. XVIII. évf. 40. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/

1902 XIX. évf.:

1. Me. 1902 márc. 30. XIX. évf. 13. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/
2. Me. 1902 jun. 29. XIX. évf. 26. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emlékmű/

1903 XX. évf.:

1. Me. 1903 szept. 13. XX. évf. 37. sz. **Zrínyijev spomenik**, III/2. /Zrínyi-emplékmű/
2. Me. 1903 szept. 27. XX. évf. 39. sz. **Zrínyijev spomenik**, III/2. /Zrínyi-emplékmű/
3. Me. 1903 okt. 18. XX. évf. 42. sz. **Medjimurski Muzeum**. I/3.
4. Me. 1903 dec. 13. XX. évf. 50. sz. L.R.J.: **II. Rákóczy Ferenc**, III/4.

1904 XXI. évf.:

1. Me. 1904 jan. 24. XXI. évf. 4. sz. L.R.J.: **Rákóczy Ferencz**, III/4.
2. Me. 1904 máj. 29. XXI. évf. 22. sz. **Spomenik Zrínyijev**, III/2. /Zrínyi-emplékmű/
3. Me. 1904 jun. 12. XXI. évf. 24. sz.
 1. Dr. Ruzsicska Kálmán: **Ne bantuj madjara !**, IV/3. /Ne bánts a magyart!/
 2. Margitai József: **Povest Zrínyijevga spomenika**, IV/3. /A Zrínyi-emplékmű története/
 4. Me. 1904 jun. 19. XXI. évf. 25. sz.

Spomenik Zrínyijev, IV/3.
/Zrínyi-emplékmű/
 5. Me. 1904 szept. 11. XXI. évf. 37. sz. **Svečanost v Čakovcu**, IV/3. /A csáktornyai ünnepély/

1906 XXIII. évf.:

1. Me. 1906. feb. 25. XXIII. évf. 8. sz. **Monografija Csáktornya városa**, I/7.
/Csáktornya város monográfiája/

6. NAGYKANIZSA

1. N. K. 1907 nov. 27. III. évf. 271. sz. **Rákóczi lovasszobra**, III/5.
2. N. K. 1907 feb. 15. IV. évf. 37. sz. **Zászlóbontás**, III/1.

7. SZÉPIRODALMI KÖZLÖNY

1. SZ. K. 1890 jan. 5.1.sz. Bárd: **A gyűrű** /4,5,6 o./, IV/1.
2. SZ. K. 1890 jan. 12.2.sz. Bárd: **A gyűrű** /13,14,15 o./

A KÉPEK LELŐHELYEI

A címlapon egy méltóságot és öntudatot sugárzó Zrínyi-arckép látható. Jean De Herde - Van der Steen metszete. Megjelent 1670-ben.

1. kép: Ismeretlen szerző: Alsólendva vára (XVII. század) - rézkarc
2. kép: Ismeretlen szerző: Alsólendva, a Bánffyok vára a XX. század elején - ceruzarajz
3. kép: Johann Ledentur: Alsólendva vára a XII. században - ceruzarajz
4. kép: A Zrínyi-emlékoszlop 1904-ből (Zrínyi Károly Csáktornya monográfiájából)
5. kép: A Zrínyi-emlékoszlop 2003-ban (Papp József felvétele)
6. kép: Csáktornya látképe (XVII. század) - rézmetszet
7. kép: A kursáneci emlékoszlop. Illusztráció Dervarics Kálmán Zrínyi Miklós halála c. könyvéből, Szombathely, 1881.
8. kép: Zrínyit végzetesen megsebzí a vadkan, bal lábszárán jól látható a seb. Martin Zimmermann metszetkiadó kompozíciója. Augsburg, 1664.
9. kép: Zrínyi-Újvár, Justus van der Nypoort rézkarca. 1686.
10. kép: A Zrínyi-emlékoszlop alsó talapzatán levő Zrínyi-relief (Papp József felvétele, 2003)
11. kép: A Zrínyi-sírkő Szentilonáról. 16-17. sz. Csáktornya, múzeum
12. kép: A Habsburg-ellenes szervezkedés vezetői: Nádasdy Ferenc, Frangepán Ferenc és Zrínyi Péter. I. Lipót nem kegyelmezett nekik, lefejeztette őket.
13. kép: Zrínyi. Megjelent a Muraköz-Medjumurje lapban. Csáktornya, 1884. július 20. 7. sz. 13. l.
14. kép: Zrínyi, a költő emlékezete. Megjelent a Muraköz-Medjimurje lapban. Csáktornya, 1884. november 20. 19. sz. 37. l.

Támogatók

Illyés Közalapítvány

Pest Megye Közgyűlésének Alelnöke

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (Lendva, Szlovénia)

Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önigazgatási Közösség (Lendva)

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület

H-2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8., e-mail: mura@dpg.hu

Példányszám: 500

A borítótervet Győrffy Sándor készítette Jean De Herde és Van der Steen Zrínyit ábrázoló metszete felhasználásával

Nyomdai munkák: Jász Nyomda, Budapest

ISBN 963 212 558 4